

Katsaus

numero 2 1962

Kari Rydman:
Arvo Salo:

Arvo Kaskamo:
Kari Sallamaa:
Juhana Blomstedt:
Matti Klinge:
Katsaus keskustelee
Kirjallisuuskatsaus:

Silmäyksiä:

Seppo Jokipii:

Erään sukupolven muistokirjoitus
Romanttinen dogmatikko ja
dynaaminen konservatiivi

Kaupungista

Kaksi runoa

Aikamme maalaustaide

Unohtuuko yleissivistys?

Pentti Holapan kanssa

Kalervo / Eila Pennanen / Salama

/ Schröter / Hersey

Juha Hiekkaranta: Uskonnon-

vapauden avartumisesta, Walter

Metsävainio: Uskosta ja ei-uskosta

Isänmaan asema

KULTTUURI – POLITIIKKA – TALOUS

KATSAUS

Toimittajat: Reijo Wilenius (päätoimittaja), Raimo Antikainen

Toimitus ja tilaukset: Helsinki, Fredrikinkatu 36 B 36, puhelin 62 49 78

Vuositilaus 450. Irtonumero 90 mk.

Katsaus voidaan tilata käyttämällä Kustannusoy Tähystäjän postisiirtotiliä 94711 tai postista, kirjakaupoista ja asiamiehiltä.

Ilmestyy kuudesti vuodessa.

Kuudes vuosikerta.

Jokainen kirjoittaja vastaa itse kirjoituksensa sisällöstä.

ERÄÄN SUKUPOLVEN MUISTOKIRJOITUS

Kari Rydman

Minä en ole enkä halua olla historiankirjoittaja. Tämä kirjoitus on vain pieni lisä siihen materiaaliin, jonka perusteella sodanjälkeistä kulttuurihistoriaa joskus kirjoitetaan. Oletan, että vanhempi polvi ärsyyntyy kirjoituksen sisältämästä tärkeilystä, ja pelkään, että ystäväni, joista kirjoitan, suuresti harmistuvat menettelystäni.

Sitä kulttuurielämämme nuorinta polvea, joka aloitti julkisen toiminnan 1950-luvun alkupuolella, haluaisin nimittää toiseksi sodanjälkeiseksi sukupolveksi. Tämä sukupolvi on miltei poikkeuksetta aloittanut uransa Ylioppilaslehden piirissä, ja tämä lehti on mitä suurimmassa määrin ollut heidän mielipiteittensä ensimmäinen välittäjä. Kun nyt Kari Salosaari on luopunut Helsingistä Tampereen hyväksi, ja Jaakko Pakkasvirta jättää Ylioppilasteatterin, voinee katsoa erään ajanjakson tämän sukupolven kohdalla lopullisesti päättyneen.

Olen yrittänyt selvittää mielessäni, mitä tämä toinen sodanjälkeinen polvi on oikeastaan saanut aikaan. Sen toiminta alkoi voimakkaan kulttuuri- ja yhteiskuntakritiikin merkeissä. Jouko Tyyri ja Pekka Lounela olivat niitä ensimmäisiä, jotka tämän modernismin heroisen taisteluvaiheen alkuaikana saivat nimittelyiden ja solvausten kunnian. Tämä oli juuri sitä aikaa, jolloin alettiin närkästyä 'vihaisten nuorten

miesten' toiluksista, aikaa, jolloin henkilökohtainen maine laskettiin vihaisuuden ja polemiikkien perustalle. Kun minä nyt luin Tyyrin mieltemiä Katsauksen ensimmäisestä numerosta, totesin, että monet niistä sopisivat tämänkin kirjoituksen välimotoiksi. Tyyrin poliittista kääntymistä naureskeltiin ja harmiteltiin hyvin monta vuotta, sillä huolimatta toisen sukupolven ilmeisestä yhteiskunnallisesta ja poliittisesta kriittisyydestä tämä polvi tunsu edeltäjänsä tavoin voimakasta antipatiaa varsinaista poliittista toimintaa kohtaan. Nyt näyttää kuitenkin siltä, että Tyyri on jälleen ollut edellä aikaansa. Yleisen kritiikin sijalle on vähitellen astunut differentioitu toiminta myöskin tällä alalla, ja se hän merkitsee myös tietyn vaiheen päättymistä. Lounelasta tuli eräitä vuosia sitten yhteiskunnallisesti vastuunalainen henkilö, ja hän muuttui varsin nopeasti 'iloiseksi nuoreksi mieheksi'. Muistan, että monet nuoremmat olivat Lounelan luopumisesta kovasti harmissaan. Nyt kaikki muutkin ovat samassa veneessä ja esiin astuvan kolmannen sukupolven hampaissa.

Tarkoitukseni ei ole suinkaan todistaa, kuinka tavattoman vanhoja me jo olemme. Onhan selvää, että jokainen esiinastuva sukupolvi lähtee erilaisista perusteista ja toimii erilaisin pyrkimyksin. Sukupolvella, josta nyt on puhe, oli aivan oma ominaisluonteensa, joka on mielenkiintoinen analyysin kohde.

Minusta näyttää, että kirjoituksissa esiintuotu voimakas kriittinen asenne ei erityisemmin riittänyt varsinaisten ja todellisten konkreettisten tulosten aikaansaamiseen. Tämän sukupolven keskuudessa syntyi useita ryhmittymiä, jotka eri tavoilla pyrkivät kartoittamaan tilannetta ja etsimään teitä uudelle kehitykselle. Tällainen ryhmittymä oli mm. Sirkkeli, joka etsi yhdenmukaisuutta, mutta ei pyrkinyt ideologiaan. Sirkkelin näkyvin aikaansaannos oli yhdessä nuorten arkkitehtien Kymmenkunnan kanssa julkaistu kulttuurilehti Arina, joka menehtyi ennen kuin oli oppinut puhumaan. Sirkkeli menehtyi sekin vähitellen, eikä tämän menehtymisen kaikkia syitä ole vielä jaettu eritellä.

Uuden taiteen tuominen meidän maahamme on olennaiselta osaltaan tämän sukupolvemme työn tulosta. Mutta on huomattava, että tämä sukupolvi ei ole tässä propagandavaiheessaan juuri ollut itse sitä luomassa. Tällä en tarkoita sitä, etteikö meidän polvemme olisi produktiivista. Mutta varsinaisen pysyväarvoinen luova läpimurto on onnistunut vain muutamalle. Saarikosken läpimurto on tosiasia, mutta se on vuosikymmenten vaihteen tapahtuma. Pakkasvirta on antanut sekä näytelmäkirjailijana, ohjaajana että näyttelijänä näytteitä tavallisuudesta poikkeavista kyvyistä jo aikaisemmin, mutta varsinaista suurtyötä ei hänellä ole vielä ollut tilaisuutta tehdä. Martti Vuorenjuuri toimi 50-luvun puolivälissä uusimman musiikin propagandistina, ja hänen »Uljas uusi maailmansa» oli merkittävämpi taiteellinen yritys kuin yleensä on uskottu. Valitettavasti hän sittemmin kärsi fiaskon juuri samalla taiteen alalla.

Tämä tietynlainen epäproduktiivisuus on mielenkiintoinen ilmiö. Mielestäni ei ole syytä tuijottaa yksinomaan taiteelliseen luomistyöhön. Meiltähän on suuresti puuttunut todellinen kulttuurijournalistikka, kirjallisuuden syrjitty sisar. Mutta sukupolvemme luovienkin lahjakkuuksien kohdalla on voitu selvästi havaita varsin hidasta kehitystä ja kypsymistä. Minulla on sellainen käsitys, että sodan jälkeen tapahtunut muun maailman kehityksen kiinniottaminen on maksanut ainakin kahdelle sukupolvelle kohtalokkaan monta vuotta. En liene aivan väärässä väittäessäni, että meitä edeltänyt sukupolvi (puhumattakaan sodassa nuoruutensa viettäneistä) on ylimalkaisesti ottaen ollut suhteellisen epäproduktiivista. Sama kohtalo on sivunnut meidänkin sukupolvemme, vaikka se luullakseni onkin ollut paljon aggressiivisempi ja

tavallaan elinvoimaisempi. Sillä ei kuitenkaan ole ollut todellista isäntäkotia ja -perintöä, vaan sen on pakosta ollut tehtävä yhtäaikaista hajoitus- ja rakennustyötä.

Oliko siis kysymyksessä henkisten resurssien riittämättömyys? Ennemminkin voisi olla syynä murrosajalle ominainen henkinen hajaantuneisuus. Tämä ilmenee mm. voimakkaana kiinnostuksena yleisiin asioihin, oman alan ulkopuolitse; mutta ennen kaikkea saattaa syynä olla se, että moderni taide ja ajattelu oli omaksuttava muutamien vuosien aikana, kun tätä taidetta muualla oli tehty jo 1910-luvulta lähtien. 1920-, 1940- ja 1950-lukujen modernismit esiintyivät rinnakkain jo jossaakin määrin sekaantuneina, ja täydellistä selkiintymistä ei kaikkien kohdalla ehtinyt tapahtua ennen kuin oman alan ansiotyöt jo veivät miehen kokonaan.

Tyyri kertoi Katsauksen ensimmäisessä numerossa 1962, että »nuoruus on mennyt, kun ei enää välitä ilmoittaa mielipidettään». Toinen sodanjälkeinen sukupolvi on miltei kokonaan kadonnut päivälehdistä kritiikeistä ja polemiikeista, ja on niin sanoakseni alkanut tehdä 'rehellistä työtä'. Sen jäsenet ovat kuka aikaisemmin kuka myöhemmin alkaneet sulautua toisiin ryhmittymiin, poliittisiin tai kulttuurisiin, ja ovat alkaneet kohota siihen keskipolveen, jonka käsissä ovat seuraavien vuosikymmenten ohjat. Tulevaisuus tulee näyttämään, onko kriittinen varhaiskypsyys ollut maksettava luovalla lahjakkuudella, vai onko se ainoastaan hidastuttanut taiteellista kypsymistä.

Tästä tuli siis erään vaiheen muistokirjoitus. Löytäköön se tiensä muiden sukupolvien hampaisiin, varsinkin nuoremman, ja maistukoon happamalta.

muovi ja kulttuuri

Oy Plastex Ab

Lainopin kand. Olle Tuominen ja valtiot. maist. Kyösti Skyttä kirjoittivat kumpikin viime kesänä pamfletin. Tuomisen kirjan (»Hyvästi kansallisromantiikka!«) kustansi Tammi, Skytän (»Isänmaata etsimässä«) liitti Kirjayhtymä sarjaansa »Suomalaisia puheenvuoroja«.

Molemmat halusivat olla isänmaallisia, ei kuitenkaan sillä väärällä tavalla, vaan sillä oikealla, ja kumpikin tahtoi vedota isänmaalliseen mieleen myös lukijoissa. He puhuivat niille joille isänmaa on paitsi rakas maa myös rakas sana; ja puheenvuoron he käyttävät siksi, että he eivät usko kaikkien isänmaallisten huomanneen kaikkea minkä he itse ovat huomanneet. Tuominen pyrkii osoittamaan, että niidenkin, jotka kannattavat vanhaa isänmaallisuutta, on kannatettava uutta politiikkaa; niinhän presidentinvaalissa sitten kävikin; Skyttä taas yrittää näyttää, että maallamme on sellaisia mahdollisuuksia, joista isänmaallisen ihmisen on syytä innostua.

Molemmat ovat vilpittömän isänmaallisia ja vilpittömän kansallisesti innostuneita. Tuomisen kirjan nimi panee epäilemään, että se on oleva ristiriidassa sisällöksen kanssa: ristiriita ei kuitenkaan ole aivan täydellinen, koska sisällös on ristiriidassa myös itsensä kanssa. Skyttä on valinnut rehellisen ja osuvan nimen; vielä parempi olisi »Karjalaa etsimässä«.

Annamari Sarajas kirjoitti loppiaiseksi Uuteen Suomeen viisaan artikkelin nimeltä »Nykypäivä ja vuosikymmenien perintö«. Siinä hän esitti huolestuneisuutensa havainnosta, jonka mukaan Suomessa on tapahtumassa irtaantumista oman maan sivistyksen tajusta. »Nuori polvi«, niin Sarajas arveli, »on elänyt vaimennetun idealismin ja reaali-politiikan ilmapiirissä; sen asennoitumisessa on luonteenomaista kosmopolitiittisuus ja irrallisuus oman maan sivistyksen perinteestä; sen tunnuksia näyttää olevan kansainvälinen rauhanaate, YK, kehitysmaiden auttaminen ja rotuvapaamielisyys«. Sarajas asettaa sille tehtävän: »erottaa edellisten polvien — historian paineessa — tekemät erehdykset terveestä suomalaisesta perinteestä«. Jollei se oivalla omaa sijoittumistaan kansan vaiheissa, se tuskin löytää oikeata tietä nykyisen ristiriitaisuuden ja uhkan alla.»

Jokseenkin samaan aikaan kirjoitti Ilmari Turja: »Suomen kielellä on ajateltu ja kirjoitettu viime vuosina monta viisasta kirjaa. Nuorten miesten kirjoittamia, sillä vanhat kirjailijat, professorit, ajattelijat ja historioitsijat tuijottavat niin tarkoin omiin ympyröihinsä, että he eivät enää näe, mitä tapahtuu. Mutta nuoret näkevät.»

Sopikaamme, että Olle Tuominen ja Kyösti Skyttä vaikka minuakin vanhempia ovat vielä nuoria ja että Sarajas ja Turja pitävät heitä nuorina. Tietäkäämme, että ainakin Turja on lukenut Tuomisen ja Skytän kirjat ja että hän kiitoksellaan tarkoittaa nimenomaan niitä ja niiden lisäksi kenties Kalervo Siikalaa (»Kansallinen realismi«, Gummerus 1960). Sopikaamme, että emme tiedä, mitä Sarajas on lukenut, mutta tietäkäämme, että hän kuuluu lukeneistoon. Yrittäkäämme sitten katsoa, sopivatko 1) Sarajaksen tarjoamat tuntomerkit ja 2) Turjan jakamat kiitokset Tuomiseen ja Skyttään.

Minä ainakin yritän:

Kohtaan 1) vastaan kielteisesti. Sarajaksen karasteristiikka (joka esim. nuoren polven lehtiin ja osin myös muutamien nuorisojärjestöjen käytännön toimiin on osuva) sopii vain vaivoihin Skyttään ja vain väkivalloin Tuomiseen. Molemmat lähtevät kansallisista ongelmista ja tarjoavat kansallisia ratkaisuja (Siikalakin antoi kirjansa nimeksi »Kansallinen realismi», vaikka sen paras anti oli kansainvälistä realismia). Idealismiaan he suinkaan eivät ole vaimentaneet, ja romantikkoja he ovat siinä määrin, että maalaavat reaalipolitiikkaa romanttisen houkuttelevaksi.

Sen sijaan he molemmat jakavat Sarajaksen vahvan uskon siihen, että »oikean tien» löytäminen ylipäänsä on mahdollista.

On kyllä mahdollista, että molemmat ovat irtaantuneet perinteen tajusta. Pyrkimys siihen kiinni on kuitenkin niin voimakas, että luultavasti Sarajaskin heltyisi antamaan tunnustusta. Mutta tulos ei vakuuta: perinteen tajun puutteeseen viittaa se lukijassa syntyvä epäily, että molemmat uskovat kirjoittavansa tavattoman uusia, rohkeita ja epäsovinnaisia havaintoja ja käsityksiä. He eivät huomaa, että samat havainnot ovat jo perinteellisiä, että ne on tehty jo monesti, vaikkei ehkä juuri perinteen keskustassa. Skyttä liittyy huomattavaan traditioon, jolla on ollut runsaasti merkittäviä edustajia, ei vähiten AKS:n piirissä. Jos taas Tuomisella olisi perinteen tajua, niin hän huomaisi olevansa keskellä 1800-lukua; yhdyn täysin Hannu T a a n i l a a n, joka on oivaltanut, että Tuominen vaatii paluuta 1800-luvun moraaliin.

Entä sitten Turjan ilo ja kiitos? Sitä on kai lupa pitää hiukan kompromettoivana: sitä esittää henkilö, joka on kauan tuijottanut omiin ympyröihinsä: joka esimerkiksi entisillä ennakkoluuloillaan on rehvas-tellut pitempään kuin yksikään toinen tässä maassa. Minulla on se käsi-tys, että Turja edelleenkin tuijottaa omiin ympyröihinsä, vaikka hän tällä kertaa näkeekin ne Skytän ja Tuomisen kirjoihin piirrettyinä. Vai olisiko niin, että hän on oppinut jotakin? Vasta nyt? Ja vasta näistä kirjoista?

Lienette jo, hyvät lukijat, panneet merkille, etten kirjoita tätä Skytän ja Tuomisen pamflettien esittelyksi. Kirjoitan tätä omien käsi-tysteni kertomiseksi, ja osoitan tämän niille jotka jo ajat sitten ovat lukeneet molemmat. Niin ovat kaikki Katsauksen lukijat tehneetkin? Käsitykseni on, että ne on kannattanut julkaista ja lukea, ja ymmär-rän myös sen kiitoksen, jonka ne ovat saaneet osakseen; useimmissa tapauksissa, kenties Turjaa myöten, se on ollut yhtä vilpittömyyttä kuin kirjat itse. Missään tapauksessa en pidä niitä niin hyvinä, että vaike-neminen olisi aiheellista. Sopikaamme siis, ettei niitä enää tarvitse esi-tellä, mutta että niitä ei nytkään voi vaieten sivuuttaa. Sopikaamme myös, että minä olen vain kohtelias, kun tuon moitteeni esille vasta näin myöhään: en ole pyrkinyt vaikuttamaan kirjojen myyntiin enkä vaalien tulokseen.

»Me kaikki olemme tulleet Gogolin Viitasta», sanoi Dostojevski. Hänen tunnustuksensa ovat monet toistaneet, viimeksi Veijo Meri Katsauksessa.

Jos minä olisin Skyttä, Tuominen tai Siikala, niin minä sanoisin, että me kaikki olemme tulleet Kekkosen pyjamantaskusta. Pyjamantasku-puhe pääsee tässä esille vain siksi, että se on tietääkseni ainoa Urho Kekkosen kirjallinen tuote, jolla on vaatekappaleen nimi. Jos »Tässä sitä ollaan» olisi nimeltään »Myssy», niin sanoisin, että Skyttä, Tuomi-nen ja Siikala ovat tulleet Kekkosen Myssystä.

Kun »Tässä sitä ollaan» viime syksynä pääsi kolmanteen painokseen, niin Kustaa Vilkkuna kirjoitti sen alkulauseessa, että kirjassa on koko ajan suostutteleva sävy. Suostutteleva on myös Skytän, Tuomisen ja Siikalan sävy, ja ainakin palan matkaa yhteinen kaikilla neljällä on myös se asia, mihin he haluavat lukijan suostuvan. En suinkaan väitä, että kolme nuorinta olisivat vallinneet mestarinsa huonosti enempää asian eli myssyn kuin esitystavankaan suhteen; päinvastoin. Totean, että kaikki kolme ovat opettajia ja että opettajista jos kenestäkään sopii olettaa, että hänellä on ollut opettajansa; Skytällä, Tuomisella ja Siikalalla epäilemättä useampia kuin yksi; mutta hyvä kun yhdenkin nimeän. Heidän oma opettajuutensa näkyy lähinnä siinä, että vakuuttamisen halu on suurempi ja ilmeisesti myös perustellumpi kuin löytämisen ilo.

Opettajana on Siikala lennokas havainnollistaja, Skyttä vetoava kanssaoppilas ja Tuominen intoileva koulutusaliupseeri.

Vaikutelma Tuomisen kirjasta siinä vaiheessa kun sitä kirjoitetaan:

Kirjoituspöytä täynnä tavaraa: leikkeleitä, lähdeoteoksia. Sitaatit ovat hyviä käyttöä; kuka pitäisi paremmin huolta hyvien sitaattien mukaantulosta kuin Urho Kekkonen? Tuomiselle on tärkeää, että kaikki jotka hän on löytänyt tulevat mukaan.

Kirjoittajan aivot täynnä tavaraa: syvä huoli maailman ja maan kohtalosta, luja usko kokonaisohjelman mahdollisuuteen, hyvä usko siihen että kokonaisohjelma on kirjoittajan aivoissa, luja usko siihen että kaikkiin kysymyksiin on vastaus annettavissa — nimenomaan sillä kirjalla joka syntyy.

Lujat ja raskaat kädet ruhjomassa paperille varmoja käsityksiä kaikista asioista. Kirjoittajan mielessä ohje: kootkaa tähteetkin, ettei mitään joutuisi hukkaan. Jos hänellä olisi havutukki huoneessaan, niin hän tämän tästä tarttuisi siihen lujin kourin, kohottaisi ylös ja paiskaisi alas.

Eikö tämä ole tyyliin puuttumista? On, nimenomaan. Monet kiittävät Tuomista toistamalla kirjoittajan oman vakuutuksen tarkoituksen vilpittömyydestä. Mutta vilpityn tarkoitus ei ratkaise tuloksen arvoa. Huomatkaa: ei myöskään se mitä esitetään. Vaan: se miten esitetään. Miten esitetään: sitä nimitetään usein harhaanjohtavasti muodoksi ja kuvitellaan kuoreksi. Tuomisen tapaus on havaintoesimerkki siitä, että se asia mitä tahdotaan esittää onkin kuorta; ajattelun ja sitä tietä myös ohjelman pätevyyden ratkaisee muoto. Muoto, myös tyyli, paljastaa armottomasti tekijän maailmankatsomuksen ja kaiken sen minkä varaan se rakentuu. Tältä pohjalta tehtävä huolellinen kritiikki on Tuomiselle murskaava. Häntä ei pelasta edes vetoaminen lakimieskoulutukseen: kyllä juristillakin voi olla pätevä maailmankatsomus, ja kyllä sen voi osoittaa myös juristin kielellä.

Myönnän, etten kykene tekemään loogis-filosofista kritiikkiä Tuomisen ajatuksista. Väitän, että jos se tehdään, niin Tuomisesta ei jää paljon jäljelle, ja viittaen toistamiseen Hannu Taanilan arvosteluun (Turun Ylioppilaslehti 3/62). Taanila on ilmeisesti minua pätevämpi systemaattisessa ajattelussa. Minulta on jo tämänkin jutun kokoonsaaminen vaatinut tavattomasti vaivaa ja aikaa; ei siksi, että Tuominen olisi niin valtavan vahva vastustaja; ei siksi, ettei hänen kirjaansa voisi tuomitaa myös lyhyesti ja silti aivan aiheellisesti, jopa sellainenkin joka nykypoliitikassa kannattaa aivan samaa kuin Tuominen; vaan siksi että Tuomisen edustama, erittäin tavallinen aivan väärästä päästä lähtevä dogmaattinen kvasiajattelu olisi paljastettava kaikessa laajuudessaan; siksi että se ajattelun madaltuminen autoritarismiksi ja konformismiksi josta Tuominen on yksi esimerkki on valtava vaara, koska sitä saatetaan

luulla konstruktiviseksi, vaikka se on destruktivista, edistykseksi, vaikka se on vanhoillista, realistiseksi, vaikka se ei ole sitäkään.

Tuominen rakentaa kaiken oikeassa olemisen varmuudelle, eikä se ole viisas pohja, vaikka esittäjä sattuisikin olemaan oikeassa. Ehkä hän myöntää, ettei hän tarkoitakaan olla ajattelija vaan ohjelman esittäjä. Jos hän tämän tekee, niin perustava ristiriita on jo paljastunut. Ei ole mitään hyvää ohjelmaa ilman kestävästä ajattelusta, ja parasta ajattelusta on hyvä ohjelma.

Ohjelmansa piiriin Tuominen on koonnut kaiken maailman asiat: sodan ja rauhan, sisäpolitiikan ja ulkopolitiikan, kirkon ja armeijan, historian ja kotitalouden, Topeliuksen ja Wibeliuksen, Augustinuksen ja Clausewitzin, Allardtin ja Bismarckin:

Hän aloittaa kuin Tannerin muistelmat, jatkaa kuin Maakansan pääkirjoitus, lopettaa kuin saarnaaja.

Hän väittää olevansa realisti, mutta esittää silti, että hautausmaamerkeistä olisi nähtävä »millainen vainaja on ollut ihmisenä ja kristittyinä». Hän perustaa realisminsa siihen, että se jolla on valta myös käyttää valtaansa omien asioidensa ajamiseksi, mutta kuvittelee, että maalaisliitto voisi olla mukana rakentamassa sopua sosialidemokratian välille.

Hän haluaa olla ystävällinen Neuvostoliitolle kaikilla aloilla ja hän haluaa vastustaa kommunismia viimeiseen saakka. Hän haluaa tehdä tämän poistamalla ne syyt jotka aiheuttavat kommunismin leviämistä. Poistamalla mm. Neuvostoliiton?

Hän kirjoittaa talvisodan isolla kirjaimella.

Hän ymmärtää, että Neuvostoliittoa ei saa ärsyttää, mutta vaatii kansallisten ongelmien ratkaisemiseksi »Talvisodan henkeä».

Hän vaatii että asevelvolliset eivät saa nukkua pyjamassa ja että kotitaloutta opetettaessa tyttöjä ei saa totuttaa sellaiseen ylellisyyteen kuin sähkölieteen. Hän on varma siitä että moraali on höltynyt.

Hän väittää ymmärtävänsä työläisten oikeudet vaatimukset, mutta näkee ammattiyhdistysliikkeen merkityksen siinä että se turvaa työrauhan. Eikö ammattiyhdistysliike saisikaan olla työläisten etujen ajaja?

Hän arvostaa sos.dem. puoluetta sen vuoksi, että se on kommunismin vastustaja. Eikö sos.dem. puolue saisikaan olla sosiaalidemokratian edistäjä? Täytyisikö sosialidemokratian tyytyä olemaan porvarien siltahteja? Minä en enää ota vakavalta kannalta ketään, joka pitää sosialidemokratian menestymistä tärkeänä mutta ei äänestä sosialidemokraatteja.

Hän sanoo, että osa sosialidemokraatteja on menettänyt luottamuksensa puolueen johtoon, mutta syyttää tästä niitä, joiden nauttima luottamus on suurempi. Hän väittää olevansa realisti, mutta ei tiedä mitään hajotustyöstä.

Hän väittää, että skogilaisuuden juuret ovat sosialidemokratian ja kommunistien välissä, huomauttamatta että skogilaisuuden latva on maalaisliiton ja sosialidemokratian välissä. Mikä kummallinen maanalainen kasvi!

Hän vaatii että lapsilisä olisi maksettava vain niille jotka sitä tarvitsevat. Eivätkö lapsilisä tarvitse ne joilla on lapsia? Eikö juristin pitäisi ymmärtää, että lapsilisän merkitys silti on suurin siellä missä apua eniten tarvitaan? Että varakkailta lapsilisä saadaan mukavimmin takaisin progressiivisen verotuksen tietä? Että erottelukoneiston rakentamiseen menisi koko säästö, puhumatta erottelun työkeydestä, ei suinkaan rikkaita vaan köyhiä kohtaan?

Hän haluaa »suojella niitä arvoja joihin kansakunnan elämä nojaa». Jos hän olisi elänyt sääty-yhteiskunnassa, hän varmaan haluaisi suojata sääty-yhteiskuntaa. Hän ei ota huomioon, että uusienkin arvojen löytäminen on mahdollista.

Hän nimittää ohjelmaansa »reaalidemokratiaksi». Eikö se sisällä vihjettä siihen, että demokratiasta on tingittävä?

Hän ymmärtää, että idänsuhteiden hoidossa ei diplomatia riitä, koska se on hymyilemistä viran puolesta, ja vaatii totaalista ulkopoliittikkaa, ystävällisyyden ulottamista kaikille elämän alueille. Eikö tämä, vaatimuksen muodossa esitettynä, sisällä sitä vaatimusta, että kaikkien on hymyiltävä viran puolesta? Entä sitten, kun Neuvostoliitto näkee, että kaikki hymyilevät, mutta tietää, että se on vain totaalista diplomatiata?

Tämä ei ole mikään sanaleikki, vaan vakava huomio. Ei pidä pysähtyä nykyhetkeen. Sama pätee suomalaisen politiikan realismiin kokonaisuudessaan. En halveksi realisteja, ainakaan niitä, joilla paitsi hyvien suhteiden tajua on myös suhteiden tajua; jotka ymmärtävät että viivytystaistelu on hyvä ratkaisu mutta ei lopullinen; jotka ymmärtävät että ajattelu lakkaa samalla kun erilaiset käsitykset loppuvat. En usko, että tämä maa voisi olla ei-kommunistinen, jos kaikki muut ovat kommunistisia; mutta uskon, että Kekkonen olisi viisasta väittää niin. Kekkonen ja Tuomisen välinen ero on siinä, että Kekkonen tietää suostuttelijaksi; Tuominen sen sijaan on kertonut kaikki ajatuksensa.

Huomauttanette, että syytän tässä Tuomista rehellisyydestä. Kenties: hänen vilpittömyytensä ansiosta näen, ettei hän ole ymmärtänyt tilannetta oikein; mutta pidän mahdollisena, että Kekkonen on. Tuomisen vilpittömyys on suurempi kuin hänen ymmärryksensä. Hänen maailmastaan puuttuu neljäs ulottuvuus.

Tuominen arvostelee herkästi 30-luvun miehiä ja tarkoittaa kansallisromantiikalla silloisia haihatteluja. Mutta hänen ihanteensa ja hänen tapansa käsittää ja käsitellä ihanteita on yhtä varman valmis yhtä jäykän ainoa-oikea kuin se, jolla niin monet ajattelemattomat saatiin 30-luvulla haihattelujen vilpittömiksi kannattajiksi. Tämä paljastaa 30-luvun ja Tuomisen sisäisen sukulaisuuden. Monet tulkitsevat Tuomisen fanaattisuuden sanomalla, että hän on uusi tulokas »realistien» joukossa, toisin sanoen käännynnäinen. Väittäisin, että hän ei ole käännynnäinen: hän ei ole vielä kääntynyt, hän on edelleen vanha ja sama. Hänen käsityksensä ovat aks:läisiä: kovia, kompakteja, ehdottomia ja vaihtoehdottomia: muoto on sisältö. Kun hän luettelee ulkopoliittikan tosiasioita ja vaatimuksia (»kaiken muun poliittisen toiminnan on osaltaan palveltava ulkopoliittikan pyrkimyksiä») niin ne ilmeisesti ovat enemmän tosia kuin 30-luvun dogmit (»yksi suomalainen vastaa kymmentä ryssä»). Mutta mikään ei todista, että Tuominen olisi vilpittömämpi kuin hänen 30-lukulainen veljensä. Tuominen voi huomauttaa, että monet 30-lukulaisista olivat röyhkeitä etuilioita; mutta niinhän ovat myös monet realistit; eivät kaikki.

Tuominen on aliupseeri, joka kouluttaa alokkaita uuden aseiden käyttöön. Hän tuntee vanhan paremmin kuin uuden, mutta sivuuttaa vaikeudet puhumalla välillä vanhasta ja huutamalla hiukan sulkeisjärjestyksestä sekaan. Rakastamaan hän on valmis uutta asetta yhtä suurella rakkaudella kuin vanhaakin, sillä hän rakastaa aseisiin liittyvää jännitystä.

Aseessa on yksi osa, joka sellaisenaan on voitu siirtää vanhasta. Tuomisen asenne amerikkalaisiin on sama kuin 30-luvun Suomen, hän väheksyy amerikkalaisia jopa sotilainakin: anglosaksit eivät käy sotaa kurilla, vaan rahalla!

Olen pelännyt, että Kyösti Skytän kirjan käsitteleminen yhdessä Tuomisen kirjan kanssa on epäkohteliasta Skytälle. Onko? Skytän kirja on selvästi parempi, niin selvästi, että sitä ei pidä sekoittaa Tuomisen kirjaan. Mutta toisaalta voi Skytän kirjaa parhaiten kiittää juuri silloin kun sen rinnalla on Tuomisen kirja.

Skytällekkin on dogmi, että isänmaallisuus on hyvä asia. Hän on ottanut tehtäväkseen osoittaa, ettei ystävyyden Neuvostoliiton kanssa tarvitse olla epäisänmaallista. Mahdollisesti tämä asia kuuluu niihin, joita vieläkin on opetettava; mutta uusi se ei kyllä ole. Olisiko se Skytälle uusi? Siihen päätyminen näyttää kysyneen työtä ja vaivaa. On sanottu, että jokaisen kansanedustajan olisi luettava ja tentittävä »Isänmaata etsimässä». Ehkä olisi hyvä tehdä näin; luulen silti että Skyttä tuntee asiansa paremmin kuin yleisönsä. Pasi Rutanen oli oikeassa huomauttaessaan, että Skyttä puhuu itseksensä. »Isänmaata etsimässä» on eräänlainen muistivihko, oppimisen päiväkirja; sellaisena se palvelee pedagogisia joskaan ei avantgardistisia tarkoituksia. Oppikirjana se on ehyempi ja kauniimpi kuin Tuomisen. Myönnettäköön, että Skytällä on myös enemmän tuomisia kuin Tuomisella.

Skytän esitys on avointa ja kriittistä, ei määräilevää ja dogmaattista. Hän ymmärtää keskustelun monipuolisuuden merkityksen, vaihtoehtojen tarpeellisuuden. Esimerkiksi hänen käsityksensä Paasikiven linjasta on viisas, epäilemättä siitä on oppimista molempien äärimmäisten tahojen paasikiveläisille. Miksi emme Skytän lailla, suuttumatta, myöntäisi, että Neuvostoliitto käytti Paasikiveä?

Suostuttelussaan päättyy Skyttäkin jonkin verran vinoihin rakenteisiin. Niinpä hän houkuttelee suomalaisia hyväksymään venäläiset ystävikseen todistelemalla, ettei historian perusteella itse asiassa ole mitään aihetta vihamielisyyteen. Jos olisi syytä, olisiko sitten vihattava? Skyttä keksii, että ne sodat joista suomalaiset ovat kärsineet ovat olleetkin Ruotsin ja Venäjän sotia. Olisiko siis ruotsalaisten vihattava venäläisiä? Tai venäläisten ruotsalaisia? Olisiko ranskalaisten vihattava englantilaisia tai saksalaisten ranskalaisia? Eikö olisi syytä pyrkiä ystävyyteen, vaikka olisi sodittukin? Ja vaikka sodat olisivat aiheuttaneet vihaakin?

Skyttä tietysti haluaa vedota niihin, jotka nurinkurisuudessaan haluavat perustaa tämän päivän suhteet satojen vuosien takaisin asenteisiin. Silloin hän puoliksi hyväksyy nurinkurisuuden. Kauneusvirheenä pidän myös sitä, että Skyttä, pyrkiessään lisäämään suomalaisten luottamusta venäläisiin, samalla näyttää yrittävän herättää epäluuloa ruotsalaisiin, juuri historiaan vetoamalla, ikään kuin sitä ei jo olisi tehty kylliksi. Se muistuttaa kaupankäyntiä ja perustuu siihen olettamukseen, että ihmismielessä on aina tietty määrä epäluuloa muita kansoja kohtaan ja että sitä voidaan ylhäältä vähentää vain siirtämällä sitä toisaalle. Saman tapainen on hänen asenteensa amerikkalaisiin, ja myöhemmissä kirjoituksissaan hän on ruvennut lukemaan länsisaksalaiset samaan epäilyttävään joukkoon.

Skyttä tietää miten tarpeellisia yhteiskunnan ja ajattelun jatkuva uudistuminen on ja hän näyttää myös paljon ymmärtävän, mitä se edellyttää. Kannatettava on hänen neuvonsa Suomen yksilöllistymiseen: pyrittäköön siihen. Mutta varottakoon rakentamasta mitään uutta sinistä karelianismia, varottakoon uutta kuplaa, uutta haihattelua, itse-romantisointia, suurentelua. Olen varma siitä että Aasia, Afrikka ja Etelä-Amerikka ovat täynnä kauniita kurjia karjaloita.

Epäluku on niiden keskustelujen määrä, joissa takerrutaan käsitteisiin. Käsitteiden selvittäminen on hyvää, mutta takertuminen pahasta; takertuminen tapahtuu yleensä silloin, kun keskustelijoilla ei

ole kykyä selvittää käsitteitä: silloin kun ei tajuta edes käsitettä »käsité». Paljon tiedetään jos myönnetään, että yleispätevät määritelmät ovat sangen vaikeita löytää.

Silti: mitä on »realismi»? Tuomas Anhava esitelmöi taannoin kirjallisuudesta ja väitti että realismi on vain romantiikan laji. Häntä haukuttiin käsitteiden sekoittajaksi. Lähtemällä realismi-sanan nykyisestä käytöstä poliittisessa keskustelussa uskallan silti väittää, että »realismi» sangen usein on vain romantiikan laji: että monen »realistin» asenne oppiinsa on romanttinen.

Mitä on isänmaallisuus? Skyttä ja Tuominen rakastavat sanaa (ja ilmeisesti myös maata) niin hartaasti, että haluavat kaikin keinoin, vaikkapa uutta sisältöä antamalla, säilyttää sen. Säilyttämisen halu on konservatiivin tunnus. Skyttä ja Tuominen ovat konservatiiveja. Paitsi uusia sisältöjä tarvitsemme myös uusia sanoja. Mikään ei uusiudu, ellei kieli uusiudu.

Olen pessimisti: en usko Tuomisen »kansakunnan elämää koossa pitävien arvojen» säilymiseen, en myöskään Skytän Suomen kansalle hahmottelemaan suureen yksilölliseen rooliin, ja realismiin perustan käsitykseni minäkin. Mutta olen optimisti: uskon ihmisen säilymiseen. Se tapahtuu yhteiskunnan uudistamisen tietä. Erityisen tärkeää on se uudistuminen mitä tapahtuu Neuvostoliitossa ja USAssa, niin ikään Afrikassa ja Aasiassa. Käsittäkseni ihmisen ystävät ovat tässä uudistumisessa paljon tärkeämpiä tekijöitä kuin isänmaan ystävät.

Arvo Kaskamo

KAUPUNGISTA

*Kun kaupunki on rakentanut kasvattanut itsensä tasoisekseen kaupunki on täynnä itseään. Jos neulalla puhkaiset puhkeaa vyöryy kaupunki päällesi yksituumaisen suoralla rivistöllä rummutus marssii pääläsi tallaten jauhaen pölyllä verelläsi sinut peittää. Kaupunki sinua varmempi mielipiteestään tasoisuudestaan olevaisuudestaan merkitykses-
tään rintama on laaja tallaa töhrii poikkeamat selvännäkiäjät totuuden-
puhujat pieniksi häviäviksi. Yksimielisyyttä riittää maljan tarjoamisesta
kaikille sokrateille. Yksimielisyydessä kaupungin piilevä näkyvä voima
jolla se säilyttää tasonsa tasossaan tai pudottaa. Sokrateiden nahat ripus-
tettu riemuviirit väriliput koristamaan kaupungin uskoa itseensä vii-
toittamaan tietä tietttömyydelle joka kaupungissa on vallinnut ja vallit-
seva hallitsevuuden pysyessä siinä missä se on. Siinä se on kaupunki
neitseellinen usko valheellinen tieto kulmakarvoissa myrteässä otsassa.
Varo puhkaisemasta rumaaänistä pilliä palloa soimaan suut auki näl-
käiset kurkut ärtyneet mutrut päässä niillä on kaupungissa. Kuitenkin
kuin lohdutukseksi kaikki kaupungissa käymättömät ajattelevat kau-
pungista kauniisti.*

KAKSI RUNOA

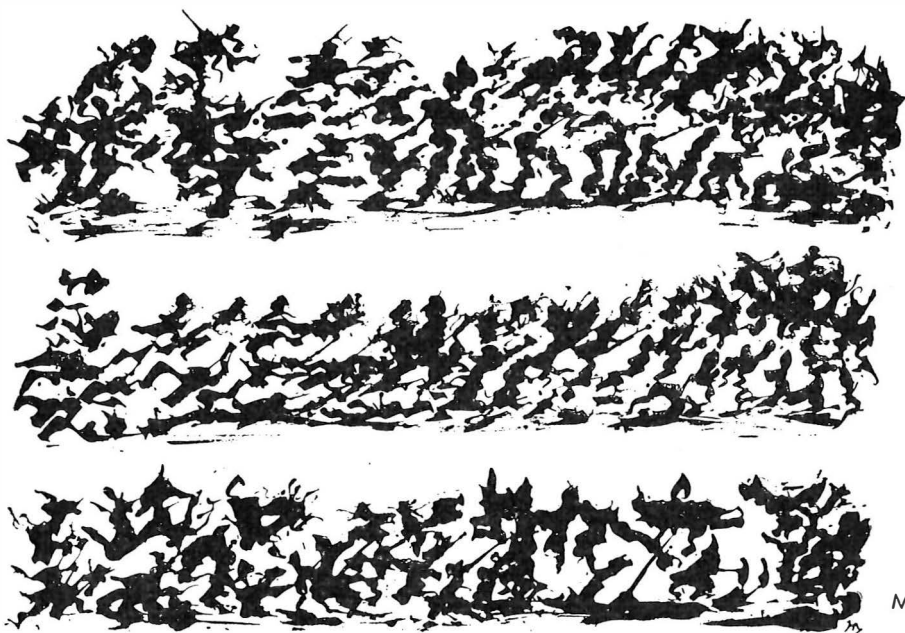
Olimme merellä kuin laakealla aurinkojärvellä
meihin putosi taivaan huikaiseva sofiankupoli,
rajaton, rannasta peltoihin
Tämän vapauden kuvaa vain avarin muuttohaukka

Syvällä lähellä vettä, vettä hyväillen veneenlaidat
ne hallitsivat kangastuksiin päättävää sulavuutta
Aistieni kirkkaus pääsi ylitseni
kaikkeen tähän hetkelliseen

Pilvet valkoiset hiukset, puhalsivat
Saaret silmät, kertoivat
Huulet kalliot, ymmärsivät

Nyt tahtovat hermot asettua
muistin merenmittausalukseen

Vapaa veden ääni ja
 raikas pärske
 ja heränneen meren tuoksu
 ne vien mukaanani
 polkupyörän telineellä sisemmäs,
vaahterametsikköihin
 missä sekoitan ne
 auienneiden lehtien otsoniin

Michaux: piirustus

Juhana Blomstedt AIKAMME MAALAUSTAIDE

Popularisoiva taidehistoria syyllistyy yleensä tyyliittelyyn, joka useimmissa tapauksissa on katsottava suoranaiseksi vääristelyksi. Erikoisesti tämä ilmenee sellaisessa maassa kuin Suomessa, jossa julkaitaan ani harva näitä asioita käsittelevä teos vuodessa ja jossa ne siten pelkällä harvalukuisuudellaan saavat ansaitsematonta auktoriteettia. Esseet ja laajemmat tutkielmat jäävät ymmärrettävästi kustantamatta, sikäli kuin niitä kirjoitetaankaan. Joka tapauksessa tilanne on se, että oman vuosisatamme plastisten taiteiden ilmiöt ovat vain ylimalkaisesti esillä suomalaisessa modernia taidetta käsittelevässä kirjallisuudessa.

Vasta joulun alla ilmestyi Sakari Saarikiven »Aikamme maalaustaide» WSOY:n kustantamana. Tohtori Saarikivi on tiettävästi valmistellut teostaan usean vuoden ajan ilmeisesti oivaltaen sen tärkeän sijan, joka sillä suomalaisessa alan kirjallisuudessa tulisi olemaan, toisaalta myös tietäen, että siihen sen ainutlaatuisuuden takia tulisi kohdistamaan poikkeuksellista huomiota ja kritiikkiä. Vielä lieenee teoksen valmistumisaikana ilmestynyt Herbert Readin »Vuosisatamme maalaustaiteen historia» omalta osaltaan kärjistänyt tilannetta tarjoamalla arvovaltaisen ja voimakkaasti persoonallisen vertailukohdan. En ymmärrä, minkä takia Saarikivi sivuuttaa kokonaan tämän teoksen sanoessaan esipuheessa: »Yhtään modernin taiteen peruskirjoiksi katsottavaa teosta ei ole käännetty suomeksi ja suomenkielisestä kirjallisuudesta on ollut viime aikoihin asti vaikea löytää johdantoa oman aikamme taiteen kehitykseen.»

Tämän voi tietenkin ymmärtää voimakkaaksi arvosteluksi, mutta jos niin on laita, joutuu Saarikiven oma teos entistä kriittisempään valoon.

Toiselta puolen tekijä näkee oman teoksensa puutteen, huomauttaen esipuheessa että näin lyhyessä laitoksessa on vaikea tuoda esille

paljoakaan siitä, mikä taiteessa on oleellista, koska nimistö ja tapahtumien kulku täyttävät teoksen. Tällöin olisi mielestäni syytä olla edes yrittämättä tuoda esiin sitä vähää tuosta oleellisesta, jolle näin jää tilaa. Oleellinen taiteessa lienee paloittelemattomissa, se joko tulee esiin tai ei tule.

Käytännössä näyttää siltä, että on kaksi tapaa laatia mainitunlaisen tehtävän täyttävä teos. Siinä voidaan mielipiteitä tai muita tosiasioiden kannalta periferisiä ajatuksia esittämättä luetteloida tietyt tapahtumat ja henkilöt. Tämä edellyttää luonnollisesti mitä yksityiskohtaisinta aineistoa ja sen perusteellista tuntemista.

Toinen tapa on esittää originelli ja luonteeltaan korostetun subjektiivinen näkemys valitusta aineistosta, joka juuri subjektiivisessa mielessä on kiintoisa, ja luoda rakennelma, joka ainakin sisäisesti pysyy koossa. Missä määrin se sitten on analoginen yleisten piirteiden kanssa tai ylimalkaan kelvollinen, jää kirjoittajan henkilökohtaisen näkemyksen voiman varaan.

Saarikivi on, kuten hän itse huomauttaa, joutunut valitsemaan edellisen menetelmän, vaikka hänen tavoitteenaan on kaikesta päättävän alunperin ollut luoda selkeästi jäsenyvä kokonaiskuva koko käsittelemästään aineistosta. Tätä taustaa vasten on mitä luonnollisinta, että teokselle on kauttaaltaan ominaista ylimalkaisuus, eritoten niissä kohdin, joissa hän oman näkemyksensä valossa, mitenkään syvemmältä kiinnostumatta kyseiseen ilmiöön, rakentaa keinotekoisia siltoja sellaisten ilmiöiden välille, joiden hänen mielestään tulisi tavalla tai toisella kuulua yhteen.

Tämä tekee sitäkin hätäisemmän vaikutuksen, kun teokseen on toisaalta käännetty eri taiteilijoiden omia pohdintoja, jotka juuri subjektiivisella voimallaan hautaavat alleen tekijän omat arat huomiot.

Niinikään sattui silmään eräitä pieniä epätarkkuuksia, jotka ovat omiaan kietomaan teoksen hienoisen epävarmuuden ilmapiiriin.

Venäläisen Malevichin esimerkiksi kerrotaan kaksikymmenluvun kuperkeikan jälkeen lähteneen kotimaastaan ja jatkaneen taidekasvatustaan Bauhausin opettajana vuodesta 1927 lähtien. Tietyvästi hänen tarkoituksensa oli kyllä siirtyä Saksaan, mutta palattuaan Venäjälle valvomasta teoksensa »Die gegenstandslose Welt» painatusta (joka teos kylläkin julkaistiin Bauhausin toimesta) hän ei enää saanut tilaisuutta lähteä. Hänen tiedetään jättäneen kaikki teoksensa Saksaan, mikä viittaa siihen, että hänen aikomuksensa olisi ollut palata.

Toinen pikkuseikka: Légerin öljymaalausta »Monivärinen kukka» väitetään kuvaluettelossa kuvakudokseksi.

Kuvista puheenollen, tämän teoksen kuvavalikoima on lievästi ilmaisten omituinen. Tähän on välttämättä johtanut se seikka, että tekijä on käyttänyt suurelta osalta sellaista materiaalia, joka joko on ollut alkuperäisenä saatavissa Suomessa tai on ollut täällä näytteillä ja silloin valokuvattu. Voi hyvin kuvitella kuinka monta vuosisatamme taiteen todella merkittävää tai edes tyyppillistä teosta tähän joukkoon mahtuu! Muuan ilahduttava poikkeus on Juan Gris'n »Keltainen kitara», josta on voitu saada värireproduktio, koska mainittu teos on suomalaisissa käsissä ja se on näin ollen voitu paikan päällä valokuvata. Teos kuuluu tekijänsä myöhäiskauden komeimpiin ja on epäilemättä eräs merkkiteos, jonka paikka perustellusti on tällaisessa teoksessa.

Enemmän ihmetystä herättää se, että muistinsakin varassa teosta tarkastellessa voi havaita että kokonainen leegio kiistämättömän tärkeitä hahmoja joko puuttuu kokonaan tai on vain mainittu, samalla kun jotain periferistä tapahtumaa tai taiteilijaa kuvaillaan pitemmältä. Muunmuassa Agam, Dewasne, Deyrolle, Eggeling, Lapique, Mathieu,

Michaux, Okada, Pasmore, Prampolini, Rodchenko, Sugai, Tinguely puuttuvat kokonaan ja esimerkiksi Kupka on sivuutettu vain maininnalla. Vaatii poikkeuksellisen ankaraa näkemystä, että voi sen piiristä sulkea tämäntapaisia nimiä.

De Stijlin kohdalla on epätarkkuuksia. Arkkitehti Oudia, jolla oli ratkaiseva osuus De Stijlin ja Bauhausin kanssakäymisessä, ei edes mainita sen jäsenten joukossa enempää kuin van Eestereniäkään, vaikka moni muu vähemmän merkityksellinen saakin tämän kunnian.

»Lyhyessä tiivistelmässä on vaikea tuoda esille paljoakaan siitä mikä taiteessa on oleellista», huomauttaa tekijä. Millä sitten ovat puolusteltavissa esitetynlaiset puutteellisuudet ja epätarkkuudet, joita teoksessa on syytä odottaa olevan paljon enemmän kuin nämä muistin varassa pikimmältään poimitut?

Olen ehkä tahtomattani antanut liian huonon kuvan Saarikiven teoksesta, sillä tekijä näyttää selvästi pyrkineen totuudenmukaiseen kokonaisvaikutukseen, mikä on kovin harvinaista suomalaisessa taidekirjoittelussa, oli sitten kysymyksessä suurempi teos tai vain sanomalehtiartikkeli. On lisäksi huomattava, että aineiston laajuuden tähden on alunperin vaatinut poikkeuksellista rohkeutta tarttua siihen näin suppean laitoksen puitteissa. Varsinkin kun tavoitteena on ilmeisen selvästi ollut totuudenmukaisen ja tasapuolisen kokonaiskuvan antaminen asioista, jotka tunnontarkasti luetteloitunakin riittäisivät täyttämään kymmenen tämänkokoisen kirjan sivut.

Herbert Readin »Vuosisatamme maalaustaiteen historia» ei tarjoa niin monia yksityiskohtia kuin Saarikiven teos ja on asettelultaankin täysin subjektiivinen, mutta antaa itseasiassa paljoa selvemmän kuvan kokonaisuudesta, koska se esittää erään näkemyksen, jolle vakaumus antaa rakenteellista lujuuutta ja uskottavuutta. Henkilökohtaisesti näen vain harvoja kiinnostavia piirteitä hänen rakennelmassaan. Joka tapauksessa teos tarjoaa mahdollisuuden johtopäätöksiin ja aktiivisuuteen ja näin joutuu kosketuksiin seikkojen kanssa, jotka ovat itse teoksen ulkopuolella.

Herbert Readin kirja paljastaa tosin saman perinteellisen merkillisyyden kuin Saarikivenkin. Henkinen taiteessa saatetaan väkisin keino-tekoisesti kehittymään muodollisten seikkojen mukana ja kronologisella välttämättömyydellä. Muodollinen kehitys voidaan epäilemättä myös asettaa orgaaniseksi tapahtumien jonoksi; tämä rakennelma ei anna aihetta selittää taidetta henkisenä ilmiönä vaan latteana organisma, johon ulkopuolinen tapahtuminen ja näennäiset ohjelmat vaikuttavat.

Se persoonallinen elämäntyö, jonka joku taiteilija suorittaa, ei ole syvästi kiinnostava sen takia että se suhtautuu tietyllä tavalla edeltäneisiin muotoihin tai muihin luonteeltaan tyylillisiin piirteisiin, vaan on merkittävä nimenomaan itsestään lähtien ja taiteilijan persoonallisten rajoitusten sisäpuolella — sikäli kuin on.

Se seikka, että muodollisia yhtäläisyyksiä ylimalkaan on havaittavissa, ei puolestaan ole sen merkittävämpi kuin sekään, että asianomainen on syntynyt tietyssä paikassa eräänä ajankohtana ja paraikaa elää jossain periaatteessa yhtä mielivaltaisessa paikassa. Sillä se, mikä hänen taiteensa saattaa tehdä tärkeäksi, ei ole hänen elämänsä aika tai paikka vaan hänen persoonallisuutensa voima. Pelkät muodolliset analogiat eivät näin voi tarjota mitään perusteltua välinettä puhtaasti taiteellisten ilmiöiden tarkastelulle. Mitä sitten tulee kokoomateoksen luontoiseen kirjaan, jonka puutteeseen Suomessa Saarikivi viittaa, on kysymys aivan toinen. Siirrymme tietosanakirjan alueelle. Käsillä oleva teos osoittaa, etteivät nämä kaksi periaatteellista näkökohtaa ole sovittavissa yhteen, ainakaan suppean teoksen puitteissa.

UNOHTUUKO YLEISSIVISTYS?

Aika odottaa uusia keksintöjä elämän helpottamiseksi, nerokkaita suunnitelmia yhteiskunnan täydellistämiseksi, suurten luonnontieteellisten ongelmien ratkaisemiseksi. Moniaat voimavarat on investoitu suunnittelemaan tulevaisuutta. Niitä henkilöitä, joille koneiston eri osat tulevaisuudessa joutuvat hoidettaviksi ja kehitettäviksi, pyritään kouluttamaan rationaalisesti ja tehokkaasti. Myös Suomessa ovat aivan viime aikoina korkeakoulukysymykset tulleet entistä paljon laajempien piirien harrastusten kohteeksi. Korkeamman opetuksen ekspansiota näyttää enemmän olevan pidättelemässä huoli pätevistä opettajista kuin oppilaiden tai varojen puute. Monissa muissa maissa on jo kauan sitten otettu korkeampi koulutus huolellisen pitkäjänteisen suunnittelun kohteeksi. Ruotsissa valtiovallan toiminta on tällä alalla erityisen aktiivista. Peruslähtökohtana on kaikkialla sama vakaumus siitä, että tulevaisuuden yhteiskunnassa ei voida tulla toimeen ilman runsasta määrää korkeasti koulutettuja henkilöitä ja ilman korkeata yleistä koulutusta ja pätevyystasoa.

Oppikoulu on luonnollisesti sekin joutunut valokeilaan. Meidän maassamme eivät koululaitoksen organisaatio tai sille asetetut päämäärät ole kokeneet mitään yllättäviä muutoksia tai suuria reformeja, vaan tapahtunut kehitys on kulkenut vähittäiskehityksen tietä. Tämä asiain-tila tarjoaa kiitollisen lähtökohdan niille, jotka katsovat maamme jääneen jälkeen siinä henkisessä kilpavarustautumisessa, jossa kiistellään tulevaisuuden elintasosta kansakunnan henkisten voimavarojen aseina.

Toisen maailmansodan jälkeisenä aikana on luonnontieteiden ja niitä soveltavien tieteiden asema valtavin jättäjäaskelin vallannut sijaa yleissivistys-käsitteen sisällyksessä. Korkeakouluihin hakeutuvan nuorison mielenkiinnosta kilpailevat teknilliset ja lääketieteelliset opinnot muitten edellä. Ja näille urille aikovat tahtovat jo lukiossa kohentaa luonnontieteiden tietonsa mahdollisimman hyviksi. Luonnontieteiden asema kouluissa on edelleen vahvistumassa ja tämän kehityksen hyväksi työskentelevillä on oman vakaumuksensa lisäksi yleisön ja oppilaiden tuki suurelta osin takanaan. Luonnontieteellisten kouluaineiden opetus on myös laadullisesti voinut kehittyä uusien oppikirjojen ja havaintovälineistön edistyessä. Myös näiden aineiden selkärangan, matematiikan opetuksen tehostamista on toistuvasti vaadittu eri tahoilla. Viime aikoina on ilmennyt myös pyrkimyksiä suuriin muutoksiin humanististenkin oppiaineiden piirissä. Kieltenopetusta on toistuvasti, nimenomaan yleisön taholta, ehdotettu uudistettavaksi. Erilaisten ehdotusten takana on ollut toteamus, että lukionkäyneiden kielitaidollinen valmius on rajoittuneisuutensa ja rakenteensa puolesta asettanut vakavia vaikeuksia kansainvälisen kanssakäymisemme tielle. On tahdottu tässäkin nähdä koulujärjestelmämme nykyajan kansainvälistä kilpailua vasten ja tulevaisuuden henkistä ja taloudellista »yhteismarkkina»-aluetta ajatellen.

»Yhteismarkkina»-sana kuuluu sen yhteiskunnallistaloudellisen elämän piiriin, jonka osuutta kouluopetuksesta on tahdottu nykyisestään tehostaa lukion opetusohjelmassa. Lukion historianopetus on nimittäin vastikään ehdotettu muutettavaksi siten, että yhteiskunnallista opetusta varten tarvittava huomattava tuntimäärä saataisiin Ranskan vallankumousta edeltävän varhaisemman historian käsittelyyn varatun ajan supistuksesta. Supistus olisi niin huomattava, että sen kustannuksella

myös uusimman ajan historianopetus saisi nykyisestä poikkeavan, keskeisen aseman varsinaisen historian piirissä.

Tätä historianopetuksen uudistussuunnitelmaa arvosteltaessa on ensin huomautettava siitä erikoislaatuudesta asemasta, joka historialla koulun oppiaineiden joukossa on. Tämän aineen yhteydessä opetettavaksi on nimittäin joutunut runsaasti sellaista, mikä ei sanan alta mielessä siihen sisällykään. Historia on kouluaineena saanut tehtäväkseen välittää oppilaalle huomattavimman osan siitä humanistisesta sivistysihanteesta, jonka ainakin aikaisemmin on katsottu muodostavan ns. yleissivistyksen ytimen. Ajattelun historia, kuva- ja rakennustaiteiden sekä musiikin kehitys ja ehkä ennen muuta yleinen kirjallisuudenhistoria eivät ole löytäneet sijaa minkään muun oppiaineen piirissä. Kieltenopetuksen yhteydessä voidaan kenties antaa jossakin määrin kirjallisuudenopetusta asianomaisen vieraan kielen kirjallisuudesta. Mutta siinäkin tapauksessa, että kieltenopetukselta tähän jäisikin riittävästi aikaa, jää koulujemme saksaa ja englantia lukevalta normaalioppilaalta ainakin antiikin, roomalaisen ja slaavilaisen kielialueen kirjallisuuden tuntemus — historianopettajan harrastuksen varaan.

Yhteiskuntatietouden merkitys tämän päivän maailmassa on kiistattomasti suuri. Lukion oppilaiden valtiollista ja taloudellista ajattelua edellä esitetty ehdotus epäilemättä tulisi ratkaisevasti edistämään. Pohja tulevaan toimintaan sosiaalisessa miljöössä olisi niinkeinoin nykyistä paljon paremmin luotu. Mutta samalla olisi mainitun reformiehdotuksen toteuttamisella tehty yllä kaavoitetun humanistisen yleissivistyksen ylimalkainenkin omaksuminen mahdottomaksi. Antiikki, keskiaika ja uuden ajan kolme ensimmäistä vuosisataa jäisivät lukiolaisen ajatusmaailmassa nykyistä etäisemmiksi. Pyrkinessään antamaan oppilaalle tietoja nyky-yhteiskunnasta reformiehdotus samalla sulkee häneltä mahdollisuuden saada opetusta nykymaailmaan johtaneesta kulttuuri-kehityksestä. Keskittämällä historianopetusta tuoreimpiin aikoihin on tällä korostettu nimenomaan poliittisen (ja sotiin liittyvän) menneisyyden osuutta. Sillä henkisen kulttuurin historiassa ei Ranskan vallankumous voi muodostaa mitään suurta »merkityksellisen» ja »merkityksettömän» vedenjakajaa. Antiikin merkitys koko eurooppalaisen kulttuurin perustana, renessanssiajan asema esimerkiksi taidekäsityksemme kulmakivenä, uuden luonnontieteen perusteiden synty 1600-luvulla ja valitusajan henkinen perintö ovat probleemakimppuja, joiden sivuuttaminen hätäisellä maininnalla antaisi oppilaalle liian vähän mahdollisuutta näkemysten luomiseen kulttuurimme olemuksesta.

Historianopetuksen uudistamisesta tehty ehdotus on sinänsä kannatettavassa pyrkimyksessään lisätä yhteiskunnallista opetusta kova-kouraisesti karsinut nykyiseen opetusohjelmaan sisältyvää kulttuuri-historiallisen ja yleissivistyksellisen opetuksen osuutta. Ei tietenkään ole niin, että kaikki historianopettajat olisivat täysin mitoin käyttäneet hyväkseen tilaisuutta tämänlaatuisen opetuksen antamiseen. Monet ovat varmaankin nähneet tärkeämmäksi valtiollisen tai sotahistorian yksityiskohtaisemman esittämisen. Nykyinen järjestelmä on kuitenkin suonut mahdollisuuden henkisen kulttuurin kehityksen seuraamiseen.

Esittäessä tuuliajolle joutuneelle kulttuurihistorialle sijaa lukion opetussuunnitelmassa kiintyy huomio helposti kirkkohistoriaan. Sehän on oppiaine, jonka tarkoituksena myös on esittää oppilaille tapahtuminen ajallisessa perspektiivissä — nimenomaan henkinen tapahtuminen. Jo nykyisellään on kirkkohistoria sisältänyt viittauksia filosofian historiaan, liturgian kautta kirkkomusiikkiin ja kirkkotaiteen kautta yleiseen taidehistoriaan. Ilman niitä ei kirkkohistoria liene ymmärrettävissä, niinkuin ei ainakaan vanhempien aikojen henkinen kehitys ole ymmärrettävissä ilman uskonnollisen kehityksen tuntemusta. Kirkko-

historian maine »kuivana» ja »hyödyttömänä» kouluaineena on kuitenkin kertomassa siitä, ettei opetus aina ole osannut olla tarpeeksi avaraa. Syynä siihen lienee toisaalta se, että useat kirkkohistorian opettajat ovat päätoimeltaan pappeja. Toisaalta lienevät alan oppikirjat verrattain ahtaasti suunniteltuja — ainakaan tämän kirjoittajan käsityksen mukaan ei esimerkiksi kirkkotaide juuri avaudu niiden kuvituksen nojalla oppilaalle. Kirkkohistorian opetus olisi siis kenties muutoinkin reformoimisen tarpeessa. Mutta jos historianopetus muuttuu lukioasteella yhteiskunnallisvoittoiseksi, olisi kirkkohistorian korvaaminen yleisellä hengenelämän historialla sitäkin välttämättömpää. Sellaisen oppiaineen puitteissa olisi tietysti hengellisen ajattelun historialla edelleen tärkeä osansa.

Edellä esitetyt havainnot lukion yleissivistyksellisen ohjelman nykyisestä kehitysvaiheesta rakentuvat sille vakaumukselle, ettei vanha humanistinen sivistysaine suinkaan ole elänyt aikaansa, vaikka sen rinnalla ja sitä muokaten nyt esiintyykin uusia ajanvaatimuksia toisaalta luonnontieteellisen kasvatuksen toisaalta yhteiskunnallisen tietämyksen merkityksen tunnustamisesta. Humanistisen sivistyksen merkitys yksilöllisen kasvamisen kannalta ei ole käynyt merkityksettömäksi. Ja sen merkitys kulttuurimme sitojana Skandinaviaan ja Eurooppaan on jotakin niin perinpohjin korvaamatonta, ettemme ilman sitä lainkaan voisi tuntea itseämme eurooppalaisiksi. Humanistisen sivistysihanteen horjuttamiseen tahallaan tai tahtomatta tähtäävät toimenpiteet eivät toistaiseksi ole voineet herättää suurempaa huolestumista, koska on ollut vaikea kuvitellakaan sitä vailla olevaa henkistä kasvatusta. Mutta kenties tämä sivistysihanne ei sittenkään ole tulevaisuutemme kuvassa niin itsestään selvä asia, etteikö siitä kannattaisi keskustella.

tilanne

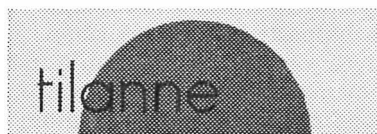
riippumaton / sosialistinen /
humanistinen kuukausilehti

Päätoimittaja

Jarno Pennanen

Tilaushinta: 1/1 v. 1.100 mk,
1/2 v. 550 mk.

Tilauksia ja näytenumeropyyntöjä
otetaan vastaan puhelimitse 642 561
klo 10—14, lauant. 10—13.

KUSTANNUSOY MAA JA KUU

Helsinki Erottajank. 5 A 3

»Tilanne on lupaava sekä leh-
tenä että ajan merkinä.»

Ylioppilaslehti

»Asiallista poliittista journa-
listiikkaa.»

Suomalainen Suomi

»Ennakkoluulotonta ja kriittillis-
tä henkeä... Miettimistä kaikille
ja kaikenlaisille sosialisteille.»

Arvo Salo, Suomen Sos.-dem.

»Tilanne kastar intellektuella
bomber... De skarpaste skriben-
terna och kritikerna på vänster-
håll.»

Huvudstadsbladet

»Tilanne är en förhoppningsfull
signal om att någonting börjar
hända i den enorma tystnad som
fram till nu varit det främsta
karaktersdraget i finländsk kul-
tur- och idédebatt.»

Dagens Nyheter

»Dess bidrag är av en kvalitet
som gör tidskriften läsvärd all-
deles oberoende av partipolitisk
mantalsskrivning.»

Nya Argus

KATSAUS KESKUSTELEE PENTTI HOLAPAN KANSSA

K a t s a u s : Ovatko eri taiteiden väliset erot oleellisia välitettävälle asialle?

H o l a p p a : Tähän olisi helppoa vastata ja usein tähän vastataan-kin kysymyksellä: Välittääkö taide mitään? Mielestäni kysymyksen täl-lainen käsittely on tahallista väärinymmärtämistä. Katsotaan rinnak-kein vaikka värillistä ja musta-valkoista kuvaa. Oleellisesti väreistä koostuva taulu edellyttää maiseman (abstraktissa maalauksessa tilan) erittelyä massoiksi, joille annetaan paino ja ulottuvuudet. Grafiikalle sen sijaan on luonteenomaista vastaavan tila-analyysin suorittaminen viivoilla, jotka näyttävät massojen rajat.

Välittömästi näkemässäni maisemassa tajuan sekä massat että viivat, mutta kuvaa katsoessani minun on hyväksyttävä taiteilijan esitystapa ja siihen liittyvät korostukset. Vastanottajan on asetuttava melko tar-kalleen tekijän asemiin ja tästä syystä voidaan sanoa, että taide välittää — se välittää ainakin havaitsemisen tilanteen.

Ymmärtääkseni ei ole esitystapaa, joka voisi korostaa kaikkia aistit-tavan todellisuuden piirteitä — tällainen taide olisikin puhtaasti toista-vaa, ei siis taidetta. Koska taiteilijan suorittama erittely tapahtuu ko-rostamalla ja rajoittamalla, on eri esitystavoilla eroa. Ne korostavat eri asioita, mutta arvoeroista tässä ei ole kysymys. Eniten saa maail-man vivahteista sellainen vastaanottaja, joka pystyy tajuamaan mah-dollisimman erilaisia korostuksia. Uskollisuus ja purismi eivät ole vas-taanottajan hyviä ominaisuuksia.

K : Onko tarpeellista sijoittaa eri ilmaisumuotoja hierarkiaan? Onko »kirjalliset», »kuvalliset», »filmilliset» tai »musiikinomaiset» korostuk-set luettava teoksen puutteiksi tai ansioiksi? Onko puhdasta silmän, korvan tai nahan taidetta?

H : Osaan kysymyksestä vastasin edellä. Tarkistan mielelläni käsi-tystäni sanomalla, ettei mikään esitystapa ole selvärajainen, millekään ei voi varata yksinoikeutta johonkin ilmiöön. Elokuva on kirjallista, kirjallisuus kuvallista jne. Taiteiden lomittuminen ja niiden keskeinen vuorovaikutus ei ole haitta vaan se ilmiö, jota suurelta osalta saamme kiittää ilmaisutapojen uudistumisesta.

Joka tapauksessa taiteellinen esitys saa arvonsa tajunnan kokonaisuudessa, jolle kaikki aistit ovat antaneet aineistoa. Mitään ei koeta puhtaasti. Tästä johtuu asioiden luonnollinen mystisyys.

K: Onko romaani mahdollinen ilmaisukeino? Välttämätön? Millä voimalla se elää esimerkiksi elokuvan rinnalla?

H: En usko niitä, jotka sanovat romaanitaiteen rappeutuvan tai kuolevan. Romaanin käsite on yhtä elastinen kuin kaikkien taidemuotojen eikä se edellytä maailman esittämistä muuttumattomana möhkäleenä. Nykyisessä romaanitaiteessa on muuten monia kirjoja, jotka muistuttavat enemmän »Suurta Gargantuaa» kuin »Forsytein tarua». Mitä aihetta meillä on pitää viimeksimainittua kirjaa romaanitaiteen kukoistuskauden luonteenomaisena tuotteena?

Nykyhetken romaanit ja elokuvat tarjoavat muuten hyvän esimerkin kahden taidemuodon välisestä vuorovaikutuksesta eikä romaani ole ollut yksinomaan saavana puolena. Esimerkiksi Resnais ja Antonioni ovat saaneet elokuviinsa monia virikkeitä kirjallisuudelta, nimenomaan nykyaikaiselta romaanitaiteelta.

Myös monet romaanin ja elokuvan erilaiset edellytykset ovat taakeena siitä, ettei romaanitaidetta uhkaa filmin taholta sen pikaisempi kuolema kuin muitakaan taidemuotoja.

K: Luuletteko, että jonkin taiteen harjoittajan ja harrastajan erikoistuminen ilmenee aistimisen tai ajattelun rajoituksina? Muodostaako taide tottumuksia?

H: Ammatti-idiotismi on tälläkin alalla väistämätön tauti ja jotkut pitävät sitä jopa taiteilijan voimana. Minusta se on puutostauti, joka useimmiten on syynä formaaliseen taiteeseen.

Taide sekä luo että ilmaisee tottumuksia. Tämä kaksinaisuus on voimassa vastaanottajankin kohdalla; määrätietoiset valinnat johtuvat tottumuksista, uudet löydöt ja oivallukset ovat alkuna muutoksille. Vain huono taiteilija tekee työtä tottumuksista eikä anna tulosten yllättää itseään. — Tästä syystä taiteilla muuten on sekä muuttava että säilyttävä funktio ihmisten yhteisöissä.

K: Mikä on yleisön kohtalo suhtautumisessa taiteisiin: aina »vuosijäljessä», aina »sirkusta ja leipää», ainainen vanhoillisuus?

H: Voisin jatkaa edellistä vastausta ja sanoa, että mitä passiivisempi suhde taiteeseen on, sitä harvemmin jaksetaan siitä yllättyä, keksiä uutta. (Tämä pätee kaikkiin ilmiöihin nähden. Esimerkiksi ne jotka tietävät yhteiskunnan tosiasioita vähän, pitävät entisen säilyttämistä uudelleenjärjestelyjä parempana.) Ihmisillä tuntuu sitä paitsi olevan taipumus narkästyä uusista ilmiöistä, jotka helpoimmin tulkitaan häiriöiksi. En silti usko, että suuri yleisö olisi entistä onnellisempi, jos sille tarjottaisiin taidetta vain ajanvietteeksi. Vapauttavan taiteen vaikutus heijastuu niihinkin, jotka eivät sitä välittömästi oivalla.

Taiteen yleismaailmallinen massatuotanto aiheuttaa kyllä sen, että »maallikkojen» on käytännössä mahdotonta seurata taiteiden ilmiöitä koko rintamalla. Vivahteet jäävät lopultakin vihkiytyneiden asiaksi — niin ne ovat tainneet jäädä hiljaisempinakin aikoina. Viallisia eivät ole taiteet eivätkä niiden vastaanottajat.

K: Onko kirjailija sosiaalinen olento? Tulisiko hänen olla? Miten?

H: Fyysisenä henkilönä kirjailija elää melko samanlaisten ehtojen varassa kuin muutkin, vaikka häneen kohdistuva sosiaalinen paine voi olla tavallista oikukkaampi — varsinkin jos hän sattuu olemaan vapaa ammatinharjoittaja. Tämä ei tarkoita sitä, että hänen olisi työssään omistauduttava tehtäville, jotka on määritelty sosiaalisiksi. Ryhmittely on näet aina väärä. Kaikki ihmisten teot ovat sosiaalisia, myös häneen itseensä kohdistuvat, sillä ihminen on tärkeä osa omasta ympäristöstään.

Itse pidän sellaisista kirjailijoista, joiden sosiaalisuus ei ole säilyttä-

vää vaan muuttuvaa. Tässäkin yhteydessä sana on ymmärrettävä oikein. Yhteiskuntamuoto ei ole mikään itseisarvo vaan sopimus, jota on lupa korjata. Kirjailija, joka omasta ja lähimmäistensä ahdistuksesta piittaamatta kuvaa maailman lohdulliseksi idylliksi, on kova ja paha ihminen; siis tietysti huono kirjailija.

K: *Mihin ryhmään kirjailija voitaisiin ammattien kaavamaisessa jaoittelussa sijoittaa? Onko hän tuottava työntekijä, palvelusammattin harjoittaja vai johtaja?*

H: Johtaja hän ei ole, koska hän järjestee vain omia asioitaan. Tuottava työntekijä hän on, jos hänen tuotteensa löytävät jonkun käyttäjän. Luultavimmin hänen työnsä ovat palveluksia, koska ne unohtuvat niin helposti.

K: *Onko »hengenmiestä» sellaisenaan kunnioitettava riippumatta hengestä ja miehestä?*

H: Varmasti ei. Poppamiehet ovat ihmisistä pahimpia. Uskaliasta tietysti on ruveta harjoittamaan ammattia, jonka hyödyllisyyttä on kovin vaikeata todistaa. Luultavasti kirjailijakaan ei tulisi toimeen, ellei niin monilla olisi huono omatunto siitä, ettei heillä ole henkeä eli sielua ollenkaan. Riittävän huono tuo omatunto ei kuitenkaan ole kirjailijoiden elinehdoista päätellen.

Tietysti kirjailijat saattavat vaikuttaa itsekeskeisiltä ja itseään tehostavilta, koska heidän ammattiinsa luonnostaan liittyy julkisuus. Yleisöstä piittaamaton eristyneisyys on ylellisyyttä, johon aniharvoilla on varaa.

K: *Jos kirjailija käsityksenne mukaan on vaikuttaja, voidaan häntä sanoa myös kasvattajaksi. Mikä on hänen vastuunsa kasvattajana?*

H: »Kasvattaja» on oikeastaan pelottava sana ja ammattinimityksenä liian kunnianhimoinen. Ei kukaan voi ohjata toista ihmistä haluamaansa muotoon eikä siihen ole lupakaan. Erinomaisen tyydyttävältä näyttävä kasvatustulos voidaan saada aikaan vain typistämällä.

Taiteen keinoilla ei mitään totuutta voida tehdä ehdottomasti todeksi eikä niitä voida käyttää pakkona. Sen sijaan niillä voidaan antaa esimerkkejä inhimillisistä olosuhteista ja nämä esimerkit saattavat olla vaikuttavia. Tällä menetelmällä pitäisi kunnioittavan kasvatuksen yleensäkin toimia. Esimerkeillä olisi osoitettava toisten elollisten olemassaolo, heidän samankaltaisuutensa ja erilaisuutensa. Tällaista alkeisopetusta eivät tarmokkaat kasvattajat useinkaan onnistu antamaan. Muutoin ei olisi mahdollinen se välinpitämättömyys, jolla suhtaudutaan toisten kärsimyksiin.

K: *Tuntuuko teistä siltä, että suomalaisessa kirjallisuudessa eletään poikkeuksellisen kiihkeätä luomiskautta verrattuna muihin länsimaihin?*

H: Tietoni eivät riitä pätevään vertailuun, mutta luulen, että meidän ei kannata yltyä itsetyytyväisiksi. Kielellinen eristyneisyytemme ei ole pahaksi vain sikäli, ettei kirjallisuutemme pääse levittämään mainettamme kaikkeen maailmaan. Vähintään yhtä valitettavaa on, että kirjallisuutemme ei joudu sellaisen ulkomaisen arvostelun kohteeksi, joka pakottaisi meidät tarkistamaan helposti suhteettomiksi paisuvia arvostuksia. Umpion tyvenessä käsitykset helposti vääristyvät ja siinä elää jatkuvasti outo paikallinen itsetunto, vaikka kansallisen kritiikin uskotaan olevan muodissa.

Ulkomaisten hengentapahtumien väheksyminen on helpoin ratkaisu, jos tiedämme vähän ja jos asioiden moninaisuus hämmentää.

K: *Mitä mieltä olette diletanteista?*

H: Olen iloinen, jos jaksan pysyä diletanttina omissa ammateissani ja harrastuksissani. »Ohjattu» hengentoiminta, opittujen mielipiteiden nöyrä toistelu, ei ole kunniaksi kenellekään. Juuri meillä tarvitaan toisenlaisia käsityksiä.

Leo Kalervo: Pelivara. Romaani, Gummerus 1961.

Lieneekö Kalervo uutta kirjaansa varten tutustunut kyntäjän ja kauppiaan kalenteriin? Sanasto on toisinaan siinä määrin fakkipitoista, että näin kaupunkilaisena joutuu joskus ymmälleen; ilmeisesti Kalervo on opiskellut asiansa yksityiskohtia myöten.

Oli miten oli, Pelivara on kiistämätön osoitus Kalervon kertojanlahjoista. Varsinkin henkilökuvaajana hän osoittaa kehittyneensä, hän paneutuu huolellisesti ihmisiinsä ja tulos on sen mukainen, hallittua, hieman viivyttelävää ja mietiskelevää proosaa, hiljaista ja tyyntä piirtämistä. Kalervolla on vankka ja tukeva ote kuvattaviinsa; miellyttävää on, ettei hän tavoittele pilviä eikä hairahdu epämääräisiin syväluotauksiin. Hän saa henkilönsä elämään todellisuudessa, jota hän hahmottaa pienin detaljein, arkipäivästä otetuin kuvin; näin hän saa ihmisensä aidoiksi ja heidän väliset suhteensa tosiksi.

Kirjan keskeisin ongelma käy jo nimestä ilmi. Kalervo pohtii, kuinka paljon ihmisellä yleensä on »pelivaraa», ts. ottaa riskiä ja uhrata moraalikäsittensä päästäkseen esimerkiksi parempaan sosiaaliin asemaan. Mielenkiintoista muuten, että Steinbeckillä esiintyy sama ongelma tänä vuonna suomennetussa teoksessaan Tyytymättömyyden talvi. Kalervon näkökulma asiassa on mielestäni kypsempi, hän ei Steinbeckin tavoin hairahdu hedelmättömään abstraktiseen pohdintaan, vaan antaa tapahtumien ja ilmiöiden vaikuttaa omalla painollaan; hän ei selitä vaan kuvaa. Asetelma tässä teoksessa on kylläkin varsin tavanomainen: on kaksi miestä, myymälänhoitajaa, joista toinen osaa laskea pelivaransa, toinen ei. Toinen menestyy mitenkuten, toinen epäonnistuu ja sortuu tekemään rikoksen.

Jollei Kalervo hallitsisi keinojaan niin hyvin kuin hän sen tekee, tulos olisi tavanomaisuudessaan mitätön. Mutta juuri se, että hänelle ovat ihmiset ongelmaa tärkeämmät, onnistuu tekemään kirjasta ja sen aihepiiristä nautittavan. Kalervo käyttää arkipäivän sanastoa, arkipäivän yksityiskohtia ja saa näin ikäänkuin huomaamattomasti syvennettyä aihettaan; hän saa siihen jopa jonkinlaista kohtalokkuutta.

Kirjan kansi ei valitettavasti vastaa sisältöä. Sen oranssinvärinen pohja on silmälle kärsimys, ja tekstien sijoitus on tasapainoton.

Veikko Pietilä

Eila Pennanen: Kaksin. Novelleja, WSOY 1961.

Eila Pennasen novellikokoelmaan vuodelta 1956, »Pasianssiin», sisältyy novelli »Salaisuus», joka melko hyvin vastaa perinteellistä novellin määritelmää, tai ehkä oikeammin *conten* so. kärjistetyn kertomuksen. Kuulemme 12-vuotiaasta Hannele-tytöstä, joka käydessään maalla sukulaisissa herättää levottomuutta ja mielipahaa, osaksi koska ei käytä uimapukua yhteisillä uintiretkillä, osaksi koska säilyttää suuressa, lukitussa matkalaukussaan »salaisuutta», jota kieltäytyy paljastamasta. Huolellisesti valmisteltu loppukärjisty — jonka jokainen pikkutyttöjen psyykettä vähänkin tunteva on arvannut edeltäkäs — on että uimapuku ei mahtunut matkalaukkuun koska se sisälsi joukon nukkeja. Tämän vuoden novellikokoelma »Kaksin» sisältää toisen nuoresta työstä kirjoitetun novellin, »Kelpo tytön». Uusi novelli osoittaa kuinka Eila Pennanen on kehittynyt siihen uuteen, laajempaan ihmisenäkemyk-

seen päin, jota Pentti Holappa on selvittänyt Helsingin Sanomissa julkaistuissa artikkeleissaan («Väljempi ihminen ja maailma»). Novellin kertomus nähdään nyt naimattoman, keski-ikäisen opettajattaren silmin, muuten erinomaisen hyvin kuvattu opettajatar. Vaikka opettajatar ei ole mikään »minä», joka selvittelisi vaikutelmiaan ja kokemuksiaan, näkee lukija tapahtumat opettajattaren omalla epävarmalla, passiivisella mutta hyväntahtoisen uteliaalla tavalla, ja niinkuin hän itse jää lukija epätietoisuuteen siitä, mitä todella on tapahtunut ja mitä myöhemmin saattaa tapahtua. Onko Tarja, miellyttävä pieni apulainen vuokraisännän kodissa, vähän hutilus vai vakava ja kunnianhimoinen tyttö, jonka olisi pitänyt saada tukea ja apua vanhemmalta ja kokeenemmalta naiselta — ja kuinka hänen myöhemmin kävi?

»Arska» käsittelee kahta hukkaan joutunutta yksilöä, Irjaa ja kuljettaja Arskaa, jotka löytävät toisensa, jotka eräänlainen epäselvä sympatia vetää toistensa luo, mutta joiden elämä liukuu koko ajan yhä kauemmas normaalista sosiaalisesta käyttäytymisestä. Tummat, jättimäisesti suurennetut hahmot, häilyvä, ääriiviivaton, melkein kokonaan tiedon aines heidän reaktioissaan, hämärä valaistus ja äkillinen mutta kuitenkin hyvin valmisteltu katastrofi tuovat mieleen sekä modernia filmiä että Zolan.

Kaksi viimeistä novellia, »Unilapsi» ja »Vekselipäivä», ovat itse asiassa pienoisromaaneja, ja kaksi ensimmäistä, »Kaksin» ja »Pintakuvioita», voisivat olla kumpikin oman romaaninsa loppu- tai johdantolukuja. Kuten Tšehov on Eila Pennanen niissä erottanut jokapäiväisestä elämästä palasia, joista puuttuu varsinaisen novellin terävä siluetti.

Eila Pennasen novellit näyttävät selvästi vahvistavan Holapan teesiä: Ihmisellä ei ole mitään turvaa maailmassa — mutta Eila Pennasen kyky herättää myötätuntoa kurjimpiakin ihmispirstaleita kohtaan ja sentimentaalisuudesta vapaa humaniteetti jättävät lohduttomista elämäнкuvista huolimatta jälkeensä raikkaan, positiivisen kokonaisvaikutelman.

Heidi Parland

Hannu Salama: Se tavallinen tarina. Romaani, Otava 1961.

Hannu Salaman työnressukka Eeli on kuppatautisen äitinsä avioton lapsi, jonka surkeaa maista matkaa ympäröi veljien räämä maailma. Eeli vaeltaa avuttomana ja hiljaa Jeesustaan tapaillen, hänen ympärillään juodaan ja rällätetään minkä ehditään. Salama asettelee muiden henkilöidensä suihin kirosanoja paikoin jopa tolkuttomasti, korostaen romaaninsa ääriviivoja niin että tuloksena on eräänlainen moderni kansanlaulu, balladi. Sillä kerran Eelikin joutuu miehen alle. Mutta Eeli ei näin voimakasta elämystä kestä vaan riutuu hulluuteen, lopulliseen avuttomuuteen: »Eeli kaikki kuin irtolaiset lehmän takajalat. Askelia ei kuulunut tuulelta.»

Jos Salama Eelin luota väläyttelee lyyrisiä kykyjään niin on hän muiden ihmistensä kohdalla railakas humoristi, jonka huumoriin kätkeytyy armotonta elämäнкäsitystä tavalla joka kilpailee jopa Veijo Meren armottomuuden kanssa. Eelin ympärille Salama hahmottaa elämää mm. seuraavalla tavalla: »Talon takaiseen metsään mädäntyneen sillin haju ei ulottunut. Mäntypuitten alla, runsaan luonnonheinän, lasinsirpaleitten, pajujen, koiranputkien, kantojen ja kusiaisten seassa moni tyttölapsi oli menettänyt ainoansa ja saanut rintojensa alle äitiyden ihmeen, ensin tanssia hytkytettyään itsensä hikiseksi ja kutia-vaksi». »Perkele kun ei vanha mies saa juoda kaljaansa rauhassa», kuuluu jostakin seuraavasta kappaleesta: Salama ei todellakaan näe

tamperelaisihmisiään vähääkään ihanassa valossa vaan tunkeutuu tarkasti näkevällä tekniikallaan pitkälle näiden raadollisuuteen, paljastaa sen niitä pikkutippoja myöten jotka Johanna »loppulorauksen» jälkeen tiputtaa yöllä ämpäriin.

Salaman rohkea kertojanote ei kantaisi jollei hänessä olisi riittävästi taiteilijaa. Mutta sitä Salamassa on riittämiin. Salaman valmiit, paikoin liiankin fragmentaariset lauseet ja kappaleet kielivät voimakkaasta taiteellisesta ambitiosta, hänen romaaninsa on sanoisinko anghvalaisen tiuhuuden toteutus proosan puolella. Tästä on seurauksena pientä katkeilua siellä täällä, Salaman teksti ei aina jaksaa »vetää» niinkuin proosan täytyy vetää, kuljettaa romaani kaiken aikaa eteenpäin, tavalla tai toisella. Salama kuulemma julkaisee toisessa kirjassaan novelleja: saattaa olla että tämä lahjakas ja luotettava kertoja pääsee jossakin pienimuotoisessa novellissa vielä parempaan tulokseen kuin tässä esikoisromaanissaan, joka sekin on jo täysi saavutus.

Pekka Piirto

Heinz Schröter: Viimeiseen patruunaan. Suomentanut Raimo Arhela. Gummerus 1961.

John Hersey: Sotasankari. Suomentanut Mikko Taipale. Karisto 1961.

Toisesta maailmansodasta on olemassa korutonta kertomaa eli dokumenttiselostuksia sekä arviolta noin miljoona menekkiromania. Heinz Schröterin Viimeiseen patruunaan kuuluu ensiksi mainittuun kirjallisuuden lajiin. Se pohjautuu tekijän mukaan Saksan armeijan johdon muistiinpanoihin, asiakirjoihin, sähköisiin, kaukokirjoitinliuskoihin, operatiivisiin papereihin, Stalingradin sotilaiden kokemuksiin ja kuvauksiin sekä lopulta sotahistoriallisiin tutkimuksiin ja yhteenvetoihin. Niille, joiden mielessä Stalingrad on kasvanut symboliksi, II maailmansodan Verduniksi, toivottoman jääräpäisen tyhmyyden ja mielettömän miehen haaskauksen vertauskuvaksi, Schröter kertoo miksi siitä sellainen tuli. Johtajan päämajassa piti eräässä vaiheessa ratkaista, asetettiin etualalle sotilaallinen ja poliittinen vai taloudellinen sodankäynti, so. Moskovan valtaus ja vihollisen pääjoukkojen tuhoaminen vai Stalingradin ja Kaukasuksen suunta. »Minä tarvitsen hiiltä ja rautaa Donetsilta ja öljyä Kaukasukselta, muuten en voi käydä tätä sotaa», sanoi Hitler. Asia oli ratkaistu. »Takaissin yli Volgan ette enää pääse, te joko pelastatte Stalingradin tai menette sen kanssa tuhoon», ilmoitti NL:n sodanjohto puolestaan kategorisesti kaupungin puolustajille. Mitä tästä seurasi, sen kertoo Schröterin dokumentti. Kredit: Saksan 6. armeijan, 22 divisioonan, täydellinen tuho; kuvaamaton määrä verta, kärsimystä, nälkää, vilua, lokaa, inhimillistä ja moraalista kurjuutta. Debet: uskottomia inhimillisen kestävyuden ja urheuden osoituksia kummallakin puolen, yksityisiä suurenmoisia uhreja egoismin ja kurjuuden keskellä, kurin säilymistä käskyjen mielettömyydestä huolimatta. Yleensä, saksalaisen kenttäpapin sanojen mukaan, »todellista Stalingradia ei voi kuvata kertomalla eikä kirjoittamalla, sen voi vain rukoilla».

Nuo mainitut miljoona bestselleriä on tavallisesti kirjoitettu kaavan mukaan: n. 5—600 sivua detaljoituja kuvauksia tietyn aselajin, jalkaväen, U-venemiestöjen, taistelulentäjien taisteluista tietyllä rintamalla; verta, rapaa ja liejua, mausteena muutamia hurjia lomajuominkeja sekä sankarin enemmän tai vähemmän imelä ja/tai tekurohkea lemmen-tarina urhean pikku sairaanhoitajattaren kanssa. John Hersey'n Sotasankari täyttää muodollisesti nämä vaatimukset: kuudettasataa sivua ilmeisen suurella asiantuntemuksella kirjoitettua kuvausta erään ame-

rikkalaisen lentävän linnoituksen pommituslennoista Englannista manner-Eurooppaan, vaaroja jännitystä + hurjaa lomaelämää. Mutta obli-gatorinen lemmentarina on miltei vapaa sentimentaalisuudesta, sen lisäksi inhimillisesti merkitsevä, ja mikä ihmeellisintä: sankarilla on suorastaan oma sielunelämä, niin, jopa moraali. Itse asiassa romaani kuvaa sotilaan moraalista kypsymistä ihmiseksi. Sankari tekee vähi-tellen oman erillisrauhansa vihollisen kanssa, koska päättyy siihen tulok-seen ettei vihaa vihollistaan, vaikka on samanaikaisesti myös syvästi tietoinen itsekkyydestään, peloistaan ja hämmentyneestä tien etsinnäs-tään. Tämä amerikkalainen sotasankari päättää olla tekemättä mitään mikä myötävaikuttaisi jonkun kuolemaan. Mieleton päätös lentäjältä, jonka on pakko kuljettaa tonneittain tuhoa ja hävitystä Eurooppaan, mutta välttämättömistä kompromisseistaan ja myönnytyksistään huoli-matta Herseyn sankari kasvaa yhtä kaikki sympaattiseksi, elämää kun-nioittavaksi sotilaaksi. Hänen kehityksensä kuvaus on huomattavasti yläpuolella tavallisten sotaromaanien psykologian. Romaani kokonai-suutena on miellyttävä löytö: kaikkien sotaa kuvaavien tusinaromaanien keskeltä se kasvaa korkeaan laatuluokkaan.

Seppo Jokipii

SILMÄYKSIÄ

USKONNONVAPAUDEN AVARTUMISESTA

Meillä vallitsee lainsäädän-nöllä turvattu uskonnonvapaus. Tälläkin kohdalla tuntuu pitä-vän paikkansa sääntö, ettei va-pauden olemassaoloa havaita en-nenkuin se on menetetty. Miel-täni ovat askarruttaneet eräät yksilöstä itsestään ja kilpaile-vista uskontokunnista lähtöisin olevat esteet, jotka häiritsevät todellisen uskonnonvapauden syntymistä ja siten estävät mo-nia löytämästä elämänsä uskon-nollista sisältöä.

On valinnan vapauden ja per-soonallisen kokemisen kannalta erittäin onnellista, että on ole-massa monia uskonnollisia yh-dyskuntia ja yhteenliittymiä. Va-litettavasti on niin, että monet jättävät käyttämättä uskonnon-vapauden tässä suhteessa tar-joamat mahdollisuudet.

Evangelis-luterilainen kirkom-me pystyy koskettamaan monen

suomalaisen uskonnollisen kai-pauksen peruskieltä. Tämän kirk-kokunnan hengellinen elämä on vakaata ja useasta juuri sellai-sena turvalliselta tuntuva. Mutta muutkin uskonnolliset yh-dyskunnat voivat tarjota rik-kaita näköaloja juuri sellaisille yksilöille, jotka eivät jostain syystä pääse mukaan luterilaisen kirkon miljööseen.

On lukuisia, myöskin luteri-laisia, joille ortodoksisen kirkon jumalanpalveluselämä on ollut ratkaiseva virike elävään kristil-lisyyteen. Jo kirkkokuoneen pyhä kauneus on monille vaikut-tava elämys. Rikkaita uskon-nollisia arvoja sisältävän kirkko-laulun avulla autetaan ihmistä rukouksessa hartaasti lähesty-mään elämän antajaa. Useille on elämys seisoa kirkossa kynttilä kädessä ja nähdä symbolisen py-hän uhrisavun kohoavan kohti korkeutta. »Nouskoon minun rukoukseni niinkuin uhrisavu Sinun luoksesi Jumala». Pää-

siäisyön jumalanpalvelus ylösnousemusriemulla vakuuttaa, että »Kristus nousi kuolleista, kuolemalla kuoleman voitti ja haudoissa oleville elämän antoi.»

Ajatelkaamme myös kveekarikirkkoa, jossa seurakunta saat-
taa istua koko jumalanpalveluk-
sen ajan rukoukseen vaipuneena
ja kenties täten löytäen tien elä-
vän Jumalan luokse. Mikä vas-
takohta siihen hälyiseen aikaan,
jossa elämme. — Ei ole niin var-
maa, että kirkon, uskonnon ja
jumalanpalveluksen täytyy 'seu-
rata aikaansa'. Ainakin kristin-
uskosta tapaamme juuri sen al-
kulähteiltä kaiken elämän anta-
van ja aikakausten kulutuksen
kestävän.

Mutta onko meillä täysi va-
paus ammentaa näitä rikkauk-
sia? Periaatteelliselta puolelta
asia lieene selvä, mutta käytän-
nössä on usein toisin. Eivätkö
kirkkokunnat ja toiset yksilöt
lue ihmiselle usein suureksi syn-
niksi sitä, että tämä on siirtynyt
uskontokunnasta toiseen? Tämä
on järkyttävää, sillä paljon
useammin tuo siirtyminen lieene
tapahtunut todellisen hengelli-
sen nälän tyydyttämiseksi kuin
ajattelemattomuudesta, eikä se
silloin ole ilmaus mistään aatteel-
lisesta ja uskonnollisesta kevyt-
kenkäisyydestä. Paitsi kirkko-
kunnissa ja tuttavapiirissä myös-
kin työntekijäin valinnassa olisi
syytä entistä suurempaan pie-
teettiin yksilön uskonnollista va-
kaumusta kohtaan. Työntekijän
valinnassa monesti 'savustetaan'
eri vakaumuksen omaavia henki-
löitä.

Myöskin perhepiirissä tuntuu
selvästi tällainen uskonnonva-
pauden rajoitus. Eiköhän van-
hemmillekin liene tärkeämpää,
että heidän lapsillaan olisi rikas
ja kannattava uskonnollinen elä-
mä, kuin että he pitäisivät kiinni
heille jostain syystä kuolleeksi
kirjaimeksi muodostuneesta isien
uskosta? Vianhan ei suinkaan
tarvitse olla isien uskossa eikä
vanhemmissa tahi lapsissa. Yleen-

sähän ei ole syytä etsiä kenestä-
kään vikaa tällaisessa tapauk-
sessa, vaan antaa kohtalon va-
paasti muotoutua. Liikumme ky-
symyksissä, joissa sivullisina tus-
kin voimme tehdä arvoarvostel-
mia, koska meille on ja pysyy
tuntemattomana lähimmäisemme
leiviskän suuruus ja laji. Ei
myöskään pidä unohtaa niitä,
jotka eivät katso voivansa kuu-
lua mihinkään uskontokuntaan.
Heidänkin elämänsä katsomuksensa
sisältää usein laajasti ottaen us-
konnon eikä ole meidän asiamme
tuomitsemisella tai tyrkyttämi-
sellä estää heitä toteuttamasta
ihmisen osaansa.

Juha Hiekkaranta

USKOSTA JA EI-USKOSTA

Uskonnosta on keskusteltu. On
esitetty teesejä »uskosta» ja »ei-
uskosta». Teesien nojalla on mm.
päätelty, ettei aikamme suurilla
uskonnollisilla neroilla, Mahatma
Gandhilla ja Albert Schweitze-
rilla ole »uskoa». Omasta puo-
lestani olen vakuuttunut siitä,
että he ovat nähneet kristillisen
uskontunnustuksen läpi. »Kris-
tinusko» rakentuu sen varaan,
ettei ole alkuunkaan ymmärretty
Jeesuksen yksinkertaista, mutta
syvää rakkaudenkäskyä »rakasta
lähimmäistäsi kuin itseäsi». Ny-
kyaikaisen psykiatrian on pitä-
nyt keksiä se uudestaan.

Sekoitetaan toisiinsa itse us-
konto ja uskonnustunustus. Uskon-
tunnustus rakentuu määrättyjen
myyttien varaan. Tällainen myyt-
ti on esim. se, että Raamattu on
»ilmoitettua sanaa». Todellisu-
udessa emme tiedä yhdestäkään
evankeliumin kohdasta, onko se

historiallisesti ehdottoman autenttinen. Jonakin päivänä voi kirjastojen kätköistä löytyä vanha evankeliumin käsikirjoitus, joka mullistaa kokonaan käsityksemme. Taannoin kertoi esim. kuuluisan kirjaston Ambrosianan ylikirjastonhoitaja löytäneensä arabiankielisen Johanneksen evankeliumin käsikirjoituksen, joka eroaa huomattavasti sisällöltään meidän evankeliumiversiostamme.

Sitävastoin voimme sanoa jostakin Raamatun kohdasta, onko se sisäisesti aito vai epäaito. Uskonnessa on toisin sanoen kysymys psyykkisistä realiteeteista, mikä merkitsee käytännössä sitä, että uskonnon lausumat voidaan keksiä uudestaan. Sellainen lausuma on esim. Jeesuksen rakkaudenkäsky. Se on psykologisessa mielessä tosi. Itseasiassa siihen kätkeytyy ikäänkuin siemeneeseen koko uskonto: synnin ja lunastuksen tosiasiat.

Tahdon tässä viitata kahden maailmankuulun lääkärin selvittelyihin rakkauden luonteesta. Toinen on Alexis Carrel, vuonna 1945 kuollut ranskalainen Nobelin palkinnon saaja. Toinen on amerikkalainen psykiatri Erich Fromm, jonka teoksista on ensimmäisenä ilmestynyt suomeksi »Rakkaus ja henkinen kypsyys». Carrelin mukaan moraalin periaatteita ei enää voida johtaa filosofisista tai uskonnollisista opeista, vaan ainoastaan todellisuuden tarkkailemisesta. Tällöin paljastuu synniksi kaikki se, mikä elämässä erottaa. Carrel väittää päiväkirjassaan, »*Jour après jour*», etteivät katoliset papit ymmärrä evankeliumin moraalialia. Tästä taas johtuu, etteivät he kykene kuvaamaan eivätkä selvittämään synnin luonnetta. »Ja kun he saarnaavat lähimmäisenrakkauden välttämättömyyttä, silloin he unohtavat», kirjoittaa Carrel 23. päivänä huhtikuuta 1941, »että jokaisen velvollisuutena ei ole vain toisten rakastaminen, vaan ja ennen

kaikkea osoittautua toisten rakkauden arvoiseksi. Rakkauden käsky on samalla kertaa sekä oikeus että velvollisuus: velvollisuus rakastaa ja oikeus tulla rakastetuksi.» »Epäkohtelias, karkea ja ilkeä ihminen rikkoo evankeliumin käskyä vastaan silloinkin, kun hän kiihkeästi kaipaa lähimmäisensä rakkautta, sillä hän estää kanssaihmissiään täyttämästä velvollisuuttaan, joka määrää heidät rakastamaan häntä.» Lähimmäisenrakkauden käskyn noudattaminen ja Jumalan rakastaminen ovat yksilön, yhteiskunnan ja ihmiskunnan säilymisen edellytyksenä.

Fromm on edellämainitussa teoksessaan erittäin hienovaraisesti eritellyt rakkauden luonnetta. Hänkin viittaa siihen, että Raamatun lausumaan rakkaudesta sisältyy toteamus, »että ihminen ei voi erottaa omaan yksilöllisyyteensä ja ainoalaatuisuuteensa kohdistamaansa rakkautta ja ymmärtämystä toisiin yksilöihin kohdistuvasta kunnioituksesta ja rakkaudesta». Rakkaus on ilmausta ihmisen luovasta perusasennoitumisesta. »Saavutettuaan kypsyytensä ihminen vapautuu äidin ja isän hahmoista suojelevina ja määräävinä elämänvoimina ja luo itselleen omat äidilliset ja isälliset sisäiset periaatteensa.»

Ensimmäiset kristityt ilmaisivat uskonsa myyttien muodossa. Oman aikamme tietelle ja yleiselle elämäntutkimukselle sitävastoin on määräävänä empirisyys. Tanskalainen uskonnonhistorioitsija on tutkielmassaan »Kristendom — myt och historia» korostanut sitä, että nykyajan ihminen ei voi uskoa myytteihin, jotka ilmaisevat absoluuttisia tapahtumia, vaan hän näkee kristinuskon historiallisessa yhteydessään. Persoonallinen uskomme saa oikeutuksensa ja totuutensa yksinomaan siitä arvosta, minkä tajuamme Jeesuksen sanoissa.

Walter Metsävainio

ISÄNMAAN ASEMA

Tämänpäivän maailman poliittinen ja kulttuurinen todellisuus ei ole suomalaista. Todellisuus ei myöskään ole norjalainen, sveitsiläinen tai jugoslavalainen. Enemmän kuin kaikkia näitä se on neuvostoliittolaista todellisuutta. Todellisuus on myös enemmän amerikkalaista kuin suomalaista tai norjalaista. Suomalaisen asema tässä maailmankonfliktin ristipaineessa on mielenterveydellisesti raskaampi kuin neuvostoihmisen tai amerikkalaisen, suhteellisesti raskaampi monen muun pienen valtion asemaa: meidän tilanteemme ei ole mitenkään yksiselitteisen selvä. Historiallisista ja geopolittisista syistä meillä on ollut ulkopoliitikassa taipumusta frustraatioihin ja voimakkaasti ahdistuneeseen joko-tahi-asenteiluun. Tästä johtuen on ajattelevan suomalaisen ehtimiseen oltava etsimässä ja tarkistamassa isänmaan asemaa poliittisella maailmankartalla. Tähän tehtävään on äskettäin käynyt Kyösti Skyttä käyttämällä puheenvuoron *Isänmaata etsimässä*.

Skyttä naputtelee kritiikin vasaralla palasiksi ainakin yhden ajatuskivettymän isänmaan historiasta: hän osoittaa nimittäin että v:een 1809 asti Suomen aseman alituisena taistelukenttänä määräsi enemmän aggressiivisen suurvalta-Ruotsin ekspansiotarve kuin minkään vainolaisen vihanpito itärajan takaa; seikka, mikä selviää jokaisesta koulun historiankirjasta, jos ajatellen lukee. Se-vanha-vainooja-ajattelutapa on kuitenkin esimerkiksi keskimäärälukeneiston vanhan polven rakkaimpia ajatustottumuksia, joka määrää jäykän asenteen idänkysymyksessä. Ns. Paasikiven linjan miehet ovat pyrkineet antamaan sotienjälkeiselle nuorelle polvelle osallista informaatiota naapurin poliittisesta puhetavasta, tavoitteista ja tarkoituksista — siinä määrin kuin pystymme niitä tulkitsemaan. Tämän valistustyön saavutukset ovat nähtävissä. Skyttä tosin on sitä mieltä, että mitään Paasikiven linjaa ei voi olla, se mitä on olemassa on vahingollinen ja hämmentävä myytti, ellei peräti pelkkä vaalisyötti, ja tarjoaa Paasikiven linjan tilalle omaa ns. suomalaista linjaansa, joka paljossa näyttäytyy vanhana snellmanilaisuutena. Nimistä kiistelevä on kuitenkin hedelmätöntä hiustenhalontaa.

Skyttä on snellmanilainen erikoisesti siinä, että korostaa sivistyksen merkitystä. Todellakin; näinä päivinä, jolloin puhutaan koulu-uudistuksesta ja Suomen asemasta maailman tietoisuudessa, voisi kansakunnalle tuskin parempaa maksiimia löytää kuin vanhan snellmanilaisen: pieni kansa ei asevoimin voi mitään, sivistyksen voimassa on sen ainoa suuruus. Paremminkin vielä koskaan tämä elämänohje pätee tänään. Jos vielä, niin kuin Skyttä vaatii, yksilöllisyys päästetään pannasta ja löydetään keskustelun vapaudesta sellainen itsenäisyyden muoto, joka myös takaa turvallisuuden, on varmasti löydetty sisäisesti avara isänmaa, jossa kelpaa hengittää. Skytän hahmottama snellmanilais-alkiolainen Suomen kansan linja on tältä pohjalta hyväksyttävissä.

Seppo Jokipii